Editör
Prof. Dr. Ahmet ÇİFTCİ

KİTLE İLETİŞİMİNDE DENETİM

KİTLE İLETİŞİM HUKUKU: TEMEL KAVRAMLAR VE GENEL OLARAK DENETİM
YAZILI BASINDA DENETİM
RADYO VE TELEVİZYON YAYINCILIĞINDA DENETİM
SİNEMA FİLMLERİNİN DENETİMİ
İNTERNET ORTAMINDA VE SOSYAL MEDYADA YAPILAN YAYINLARIN DENETİMİ
BASIN-YAYINDA ÖZDENETİM VE BASIN KONSEYİ
GÖRSEL-İŞİTSEL MEDYADA ORTAK DENETİM

Yazarlar
Prof. Dr. Ahmet Çiftci
Prof. Dr. Filiz Erdemir Göze
Dr. Öğr. Üyesi Kemal Cem Baykal
Dr. Öğr. Üyesi Merve Ergüney
Dr. Öğr. Üyesi Sena Coşkun
Arş. Gör. Merve Can Maraşlı

ADALET YAYINEVİ
Ankara - 2021

ADALET BASIM YAYIM DAĞITIM SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.

Kitle İletişiminde Denetim
Ahmet Çiftci - Filiz Erdemir Göze - Kemal Cem Baykal
Merve Ergüney - Sena Coşkun - Merve Can Maraşlı

Hukuk Yayınları Dizisi – 3027

Birinci Baskı : Aralık, 2021

ISBN : 978 – 625 – 8038 – 63 – 7

ADALET YAYINEVİ

Merkez
Strazburg Caddesi No: 10/B Sıhhiye-Ankara
Tel : (0312) 231 17 00
Fax : (0312) 231 17 10

İstanbul Şube
Mustafa Kemal Caddesi No: 60/C
(Anadolu Adliyesi Karşısı) Kartal-İstanbul
Tel : (0216) 305 72 81

Dağıtım
Strazburg Caddesi No: 17/B Sıhhiye-Ankara

Bursa Şube
Bursa Adliye Sarayı Zemin Kat Bursa

: adalet.com.tr – adaletyayinevi.com
: adalety@adaletyayinevi.com
: facebook.com/adaletyayinevi
: twitter.com/adaletyayinevi

Sayfa Tasarımı:
Bilgin Teren

Kapak Tasarımı:
Yasin Özbudak

Baskı:
Vadi Grafik Tasarım Ltd. Şti.
İvedik Org. San. Bölgesi 1420. Cadde
No: 58/1 Yenimahalle/Ankara
Tel: 0 312 395 85 71
Sertifika No: 47479

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ 5
İÇİNDEKİLER 9

BİRİNCİ BÖLÜM
KİTLE İLETİŞİM HUKUKU: TEMEL KAVRAMLAR VE GENEL OLARAK DENETİM 11
Prof. Dr. Ahmet ÇİFTCİ

İKİNCİ BÖLÜM
YAZILI BASINDA DENETİM 149
Dr. Öğr. Üyesi Kemal Cem BAYKAL

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
RADYO VE TELEVİZYON YAYINCILIĞINDA DENETİM 201
Dr. Öğr. Üyesi Merve ERGÜNEY

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
SİNEMA FİLMLERİNİN DENETİMİ 261
Dr. Öğretim Üyesi Sena COŞKUN

BEŞİNCİ BÖLÜM
İNTERNET VE SOSYAL MEDYA ORTAMLARINDA YAPILAN YAYINLARIN DENETİMİ 321
Prof. Dr. Ahmet ÇİFTCİ

ALTINCI BÖLÜM
BASIN-YAYINDA ÖZDENETİM VE BASIN KONSEYİ 373
Prof. Dr. Filiz ERDEMİR GÖZE

YEDİNCİ BÖLÜM
GÖRSEL-İŞİTSEL MEDYADA ORTAK DENETİM 425
Arş. Gör. Merve CAN MARAŞLI

YAZARLARIN KISA ÖZGEÇMİŞLERİ 451

İKİNCİ BÖLÜM
YAZILI BASINDA DENETİM

Dr. Öğr. Üyesi Kemal Cem BAYKAL[*]

GİRİŞ

Yazılı basın, kitle iletişim araçlarının en eskilerinden biridir. Antik dönemlerde, yöneticiler tarafından el yazmaları şeklinde toplumsal dolaşıma sokulan haber bültenleri, matbaanın icadından bir süre sonra yerini seri biçimde ve çok sayıda basılıp dağıtılan modern basına bırakmaya başlamıştır.

Yazının icat edildiği dönemden itibaren yöneticiler ve çoğu zaman da kilise ve din adamları, sansür yoluyla halkın gerçekleri öğrenmesini engellemişler ve aynı zamanda, kendilerinden önce yayınlanan ve kendi görüşlerine uymayan kitapları ve belgeleri de yakarak imha ettirmişlerdir[1]. Basın alanında, kabaca 17. yüzyılın başından 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar geçen dönemde, yönetenler ile burjuva sınıfı arasında gerçekleşen bir 'basın özgürlüğü' mücadelesi yaşanmıştır. Ticaretle uğraşan burjuva sınıf, habere ve enformasyona gereksinim duyarak ifade özgürlüğünü savunurken, yönetici sınıf bu özgürlüğü (hürriyeti) kendisi için tehlike olarak görmüş ve sınırlamak için elinden geleni yapmıştır.

18. yüzyılın sonlarından itibaren, ifade ve basın özgürlüğü, ilk kez ülkelerin bağımsızlık bildirgelerinde ve hukukî metinlerde kabul edilmiştir. 19. yüzyılın ikinci yarısında ise, Batı'da, basın özgürlüğü artık kabul gören bir hak haline gelmeye başlamıştır. Basından sonra, zaman içerisinde ortaya çıkan sinema, radyo, televizyon ve internet gibi kitle iletişim araçları, basının açtığı yoldan giderek, ifade özgürlüğünün önemli birer aracı haline gelmiştir.

Basın özgürlüğü, her ne kadar yöneticilere karşı kazanılan bir özgürlük olsa da bu özgürlüğün 'sınırsız' olarak kullanılmasının kişilere ve topluma zarar verdiği, özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren anlaşılmaya başlanmıştır. Basın özgürlüğünün bir kısmı hükümetlere karşı özgür olmayı ifade ederken, diğer kısmı ise patronlara ve reklam verenlere karşı özgür olmak anlamına gelen 'editöryal bağımsızlığı' ifade etmektedir. Dolayısıyla, basının kamusal bir görev olduğu ve yasama, yürütme ve yargı erklerinden sonra gelen bir 'dör-

* Dr. Öğretim Üyesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Radyo-Televizyon ve Sinema Bölümü.

1 Öymen, O. (2014). *Bir Propaganda Silahı Olarak Basın*, İstanbul: Remzi Kitabevi, s.33.

düncü erk' konumunda bulunduğu düşünüldüğünde, basının kendi özdenetimini sağlamasının yanında asgari bir basın hukukuna tâbi olması gerekmektedir. Bu sistemi, 'özgür fakat sorumlu basın-yayın' anlayışıyla ifade etmek mümkündür.

Çalışmanın bu bölümünde, Türkiye'de yazılı basının tâbi olduğu denetim sistemi etraflı olarak incelenmeye çalışılmıştır. Çalışmanın ana çerçevesini Anayasa ve 5187 sayılı Basın Kanunu (R.G. Tarih: 26.06.2004 / Sayı: 25504) oluşturmaktadır. Ayrıca, Basın Kanunu haricinde, basın alanına ilişkin hükümler içeren diğer düzenlemelere de çalışma içerisinde yer verilmiştir. Sekiz alt başlık içerisinde, öncelikle Basın Kanunu'nda yer alan temel kavramlar incelenmiştir. Diğer kısımlarda, basının denetiminin dünyada ve Türkiye'deki gelişiminden kısaca bahsedilmiş ve basın alanında uygulanan denetim türü, denetimi uygulayan merciler, denetleme kriterleri, yayın yasakları, sansür yasağı ve Basın İlân Kurumu'nun dolaylı denetimi üzerinde etraflı biçimde durulmuştur. Mevcut denetim sisteminin olumlu ve sakıncalı olabilecek yönleri belirtilmeye çalışılmıştır.

A- YAZILI BASINA İLİŞKİN KAVRAMLAR

Çalışmanın bu başlığında, yazılı basına ilişkin kavramlar alt başlıklar halinde detaylı olarak açıklanmaya çalışılmıştır.

1- Basılmış Eser Kavramı

5187 sayılı Basın Kanunu'na göre basılmış eser kavramı, *"yayımlanmak üzere her türlü basım araçları ile basılan veya diğer araçlarla çoğaltılan yazı, resim ve benzeri eserler ile haber ajansı yayınlarını"* ifade etmektedir (m.2/1-a).

İçel'e göre[2], bir eserin Basın Kanunu'nda tanımlanan 'basılmış eser' kapsamına girmesi için objektif ve sübjektif şartları yerine getirmesi gerekmektedir. Objektif şartlardan ilki basılmış eserin bir düşünsel içeriğe (fikrî muhteva ya) sahip olmasıdır. Herhangi bir anlam ifade etmediğinden, göz hekimlerinin hastaların görme gücünü ölçtüğü harf levhaları basılmış eser kabul edilememekte; ancak 'düşünsel içerik' dar anlamda düşünülmediğinden, çizelgeler ve fiyat listeleri basılmış eser olarak kabul edilmektedir. İkinci olarak basılmış eser maddî bir varlığa sahip olmalıdır. Maddî varlığı meydana getiren malzemenin cinsi önemli değildir. Kâğıttan farklı olarak tekstil, tahta, emaye, cam, metal vb. bütün maddeler basılmış eseri meydana getirebilir. Buna karşılık, televizyon ve radyo yayınları, projeksiyon, sinema filmleri, yürüyen ışıklı reklamlar ve basılmamış internet sayfaları basılmış eser sayılmazlar. Ancak internetten çıktı almak suretiyle basılmış eser vücuda getirilebilir. Objektif şartların üçüncüsü ise basılmış eserin çoğaltılmış olmasıdır. Basın Kanunu, basılmış eserden söz edebilmek için *"her türlü basım araçları ile basılan veya diğer araçlarla çoğaltılmayı"* aramıştır (m.2/1-a). Basım araçlarından maksat, matbaacılıkta kitap vs. baskısında kullanılan araçlardır. Diğer araçlar deyimi ise,

[2] İçel, Kayıhan (2018). *Kitle İletişim Hukuku*, 13. Baskı, İstanbul: Beta Yayınevi, s.111-146.

esas itibariyle çoğaltılmayı gerçekleştiren her çeşit aracı kapsar. Kanunun çok kapsamlı tanımıyla, bilgisayar yazıcısı ve fotokopi makinesi ile alınacak çıktılar, daktilo ve hatta el yazması çoğaltmalar bile basılmış eser şartını yerine getirmektedir. Ayrıca, Kanun, basılmış eser tanımında 'basılmayı' yeterli gördüğünden, elde edilen nüshaların sayısı da önemli değildir. Bu şekilde, basım yoluyla bir nüsha bile basılmış olsa dahi, basılmış eserin 'çoğaltılma' şartını yerine getirdiğini söylemek mümkündür. Fotokopi, teksir vb. araçlarla ise birden fazla nüshanın elde edilmiş olması şarttır. Ancak Dönmezer ve Bayraktar'a göre[3], Kanun'un basılmış eser tanımında, 'yayınlanmak üzere' dendiğine ve yayının da basılmış eserin kamuya sunulması olarak belirtildiğine göre, çoğaltılmayı da basmanın yanında aramak gerekmektedir. Aksi takdirde, çoğaltılmamış basılı eserin kamuya sunulması mümkün olmayacaktır. Ancak bu görüş, Kanundaki basılmış eserin tanımıyla çelişmektedir.

Sübjektif şart ise, basımın veya çoğaltmanın 'yayınlanmak üzere' yapılmasıdır. Burada kastedilen, izlenen amaçtır. Bir kimse, yayınlamak amacı olmaksızın bir yazı veya resmi bastırırsa, ortada bir basılmış eser bulunmayacaktır. Basın Kanunu'nun 2. maddesine göre, bir eserin basılmış eser olarak kabulü için fiilen yayınlanmış olması şart değildir, 'yayınlama amacı' yeterlidir[4].

Basın Kanunu'nun öngördüğü basılmış eser kavramı, internet gazetelerini kapsamına almamaktadır. Zira internet yoluyla yayınlanan eserler, 'basılmış olma' ve 'çoğaltılmış olma' şartlarını yerine getirmemektedir. Kanımızca, basının bir kısmını oluşturan geleneksel gazetelerin Basın Kanunu tarafından korunması, basının diğer kısmını oluşturan ve günümüzde oldukça etkin hale gelen internet gazetelerinin Basın Kanunu kapsamına girmemesi önemli bir problem teşkil etmektedir. Böylece, basının önemli bir kısmını oluşturan dijital tabanlı kuruluşlar, Kanun önünde 'basın organı' olarak değerlendirilmemektedir.

2- Basılmış Eser Türleri

Basın Kanunu, basılmış eserin türlerini saymak yerine "yazı, resim ve benzeri eserler ile haber ajansı yayınları" deyimini kullanarak geniş bir yoruma imkân vermiştir. Böylece, Kanun'a göre yazı veya resme benzeyen şeyler de çoğaltıldıkları takdirde basılmış eser kavramına girebileceklerdir. Yazıdan maksat, bunların fikrî muhtevaya sahip olmalarıdır. Arap harfleriyle yazılmış yazılar, steno veya telgraf işaretleri bu kapsama dahildir. Ayrıca, yazıların ses bantlarından okunması, görme engellilerin kullandıkları kabartma metinlerde dokunularak anlaşılması, yazının basılmış eser niteliğini ortadan kaldırmaz. Yazıların herkes tarafından anlaşılması da zorunlu değildir. Örneğin, bazı insanların bildiği şifreler de basılmış eser sayılır. Sadece notalardan ibaret olmayan güfteli veya açıklamalı müzik eserleri de yazı kapsamına girerler. Dekoratif nitelikteki baskılar, desenli duvar kâğıtları ve anlamsız renk kombinezonları haricindeki düşünsel içeriğe sahip resimler de basılmış eser sayılır. Yine, port-

[3] Dönmezer, S., Bayraktar, K. (2013). *Basın Hukuku*, 5 Baskı, İstanbul: Beta Yayınevi, s.272.
[4] İçel, *a.g.e.*, s.147.

reler dahil olmak üzere fikrî muhtevaya sahip fotoğraflar basılmış eser olarak kabul edilirken, manzaraları veya mimarî yapıları gösteren kartpostalların Basın Kanunu Kapsamında düşünülmemesinde yarar bulunmaktadır[5].

Yukarıda sayılanların haricinde Basın Kanunu kapsamına giren diğer basılmış eserler de mevcuttur. Örneğin, kartvizitler, davetiyeler ve kutlama kartları düşünsel içerikleri dolayısıyla basılmış eser olarak kabul edilebilir. Buna karşın, maddî değerleri veya ticarî nitelikleri düşünsel içeriklerine ağır basan üstü resimli veya yazılı tabaklar, bardaklar, sigara tablaları gibi eşyaların basılmış eser olarak kabul edilmesi mümkün değildir. Bunlar gibi, mezar taşları üzerindeki yazılar ve resimli ziynet eşyaları da basılmış eser sayılmazlar. Kâğıt veya madeni paraların ve her türlü değerli kâğıtlar da basılmış eser değildir. Düşünsel içerikten yoksun oyun kâğıtları, ticarî eşyalar üzerine yapıştırılan etiketler ve ambalajlar da basılmış eser olarak kabul edilmezler. Ancak düşünsel içerik, maddî değerin yanında başlı başına bir yer tutmakta ise Basın Kanunu anlamında basılmış eserden söz edilebilir. Örneğin, üzerinde müstehcen resimler veya politik yazılar bulunan ve bu yönleri ile dikkati çeken bir sigara tablası veya oyun kâğıtları basılmış eser olarak kabul görürler[6].

Görüldüğü üzere, Basın Kanunu, basılmış eser kavramının kapsamını oldukça geniş tutarak düşünsel içeriğe sahip tüm eserlerin Kanun'un korumasına girmesini öngörmüştür. Kanımızca, Kanun'un 'basılmış eser' tanımına 'benzeri eserler' ifadesi ibaresinin konulmasının amacı, yukarıda sayılanların haricindeki veya yeni teknolojiler sonucu ortaya çıkabilecek her türlü basılmış eserin Kanun kapsamına dahil edilmesidir. Ancak geniş bir bakış açısıyla yaklaşıp, üzerinde düşünsel içerik olan bir kül tablasını Basın Kanunu kapsamında değerlendirip internet gazetelerinin bu kapsama alınmamasının tezat oluşturduğunu yeniden hatırlatmakta yarar bulunmaktadır.

3- Yayın Kavramı

Basın Kanunu, 'yayım' kavramını 'basılmış eserin herhangi bir şekilde kamuya sunulması' olarak tanımlamıştır (m.2/1-b). Ancak bu 'kamuya sunma', iradi (istençli) olarak gerçekleşmelidir[7]. Tıpkı basılmış eser türlerinde olduğu gibi, burada da Kanun oldukça geniş yorumlanabilecek bir anlayışı kabul etmiştir. Kanımızca amaç, mümkün olduğunca fazla eseri Kanun'un korumasına dahil etmektir.

İçel'e göre[8], basın hukuku bakımından, basılmış eser yalnızca düşünsel içerikten yani fikrî muhtevadan ibaret olmadığına göre yayının konusunu yalnızca düşünsel içerik ile sınırlandırmak ve maddî cepheyi dikkate almamak hata olacaktır. Bu bağlamda, yayın denilince, muhatapların basılmış esere yani

---

5 İçel, *a.g.e.*, s.148-149.

6 İçel, *a.g.e.,* s.150.

7 Kılıç, Hüseyin (2018). *İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Doğrultusunda Açıklamalı-İçtihatlı Basın Hukuku*, Ankara: Seçkin Yayınları, s.14.

8 İçel, *a.g.e.,* s.151.

cisimleştirilmiş düşünceye ulaşabilmelerinin sağlanması anlaşılmalıdır. Durum böyle olunca, bir basılmış eserin muhataplara cismen ulaştırılmayıp, sadece onlara düşünsel içeriğin okunması veya ezbere açıklanması, basın hukuku açısından yayının gerçekleşmesi için yeterli görülmez. Ancak 5187 sayılı Basın Kanunu bu görüşe değer vermeyerek 'dinletilmeyi' dahi yayın saymıştır.

Basın suçları bakımından düşünüldüğünde, suç, basılmış bir eserin yayınlanmasıyla vücut bulur (5187/m.11). Dolayısıyla, basın suçunun maddi unsuru 'yayın'dır. Örneğin, bir eser basıldıktan sonra bir depoda muhafaza edilse ve bu sırada da içeriğinde suç unsuru bulunan bu basılmış eserler ele geçirilse, basın suçu söz konusu olmayacaktır[9]. Çünkü burada, iradi bir eylemden bahsetmek mümkün değildir.

4- Başlıca Yayın Şekilleri

Yayının esas şekli 'dağıtılma'dır. Bu durumun nedeni, eserin muhataplara cismen ulaştırılmasıdır. Basılmış eser nüshaları çok kişiye ulaştırılmadıkça yayın gerçekleşmiş olmaz. Bu nedenledir ki, basılmış eser nüshalarının özel ilişkiler içerisinde ulaştırılması, yani muhataplara gizli olarak verilmiş olması halinde basın hukuku anlamında yayından söz edilemez. Burada geçen 'çok sayıda kişi' ifadesi de yoruma açıktır. Yayında bulunan, basılmış eser nüshalarının ulaştırılacağı çevrenin kapsamını kontrol altında tutamıyorsa 'çok sayıda kişi' vardır. Basılmış eserin 'dağıtılmış' sayılması için muhatap tarafından okunmuş olması şartı aranmaz. Ayrıca, basılmış eser nüshaları, yayınlayanın arzulamadığı bir sırada alenileşirse, dağıtım gerçekleşmiş sayılmaz[10]. Diğer yandan, dağıtmanın oluş biçimi ve yöntemi de önemli değildir. Basılmış eserler, elden verilmiş takdirde olduğu gibi gelip geçenin alması maksadıyla caddeye ve yola atılmaları durumunda yayın unsuru gerçekleşecektir[11]. Dağıtılma, ücretli veya ücretsiz olabilir.

Yayının diğer şekilleri ise 'gösterilme' ve 'asılma'dır. Gösterilme, basılmış eserin bir yere konulması, yapıştırılması veya asılması suretiyle herkes tarafından görülmesine olanak verilmesini ifade eden geniş anlamlı bir terimdir. Burada yalnızca eserin sadece gösterilen tarafı alenileşmiş sayılır. Örneğin, vitrinde teşhir edilen bir kitabın gösterilmeyen kısımları yayınlanmış sayılmaz. Ancak burada 'satışa arz' iradesine bakılmalıdır. Bu irade tespit edilebiliyorsa, basılmış eserin tümünün yayınlandığı kanaatine varılabilir. Ayrıca, pankartlarda da gösterilme şeklinde yayından söz edilir. Basılmış eserin, sabit bir yere herkes tarafından görülebilecek tarzda herhangi bir araç ile tespit edilmesi ise 'asılma' şeklinde yayını gerçekleştirir. Basılmış eserin herhangi bir çoğaltma tekniği ile doğrudan sabit bir cisim üzerine (örneğin duvara) basılmış olması da basılmış eserin asılma şartını sağlar[12].

---

9 Özek, Çetin (1978). *Türk Basın Hukuku*, İstanbul: İ.Ü. Hukuk Fakültesi Yayını, s.531.

10 İçel, *a.g.e.,* s.153.

11 Dönmezer ve Bayraktar, *a.g.e.,* s.288.

12 İçel, *a.g.e.,* s.153, s.156-157.

Erman/Özek'e göre[13], kitap, gazete, dergi gibi çok sayfalı basılmış eserler hakkında 'gösterilme'; tek sayfa veya yapraklı ilân, bildiri türünden yayınlar için ise 'asılma' tabirinin kullanılması uygun olacaktır. Duvar gazeteleri de asılma yoluyla yayınlanırlar.

Sonuç olarak, basılmış eserlerin altı tür yayın şekli vardır: 1- Dağıtılma, 2- Satış, 3- Satışa arz, 4- Gösterilme, 5- Dinletilme, 6- Asılma.

5- Süreli Yayın

Basılmış eserler, süreli yayınlar (mevkute) ve süresiz yayınlar olmak üzere ikiye ayrılır. Süreli yayınlar (periyodik yayınlar, dönemsel yayınlar, mevkut yayınlar), belirli ve düzenli zaman aralıkları içerisinde yayınlanan basılmış eserlerdir. Süreli yayınlar, gazete ve dergiler yani mecmualardır. Süresiz yayınlar (periyodik olmayan yayınlar, dönemsel olmayan yayınlar, gayrı mevkut yayınlar) ise, belirli ve düzenli olmayan zaman aralıkları içerisinde yayınlanan basılmış eserlerdir. Kitaplar, risaleler, armağanlar, ansiklopediler, antolojiler, derlemeler ve broşürler süresiz yayına örnek gösterilebilir[14]. Aşağıda, bu çalışmanın konusu olan süreli yayın kavramı ile süreli yayının şartları üzerinde durulmuştur.

a- Süreli Yayın Kavramı

Karşılaştırmalı hukukta, basın kanunları basılmış eserleri iki bölüme ayırmış, Anayasalar da bu iki çeşit yayını ayrı kurallara tabi tutmuştur[15]. Süreli nitelikteki basılmış eserlerin kanunlar tarafından diğer yayınlardan ayrılarak özel hükümlere bağlanmasının nedeni, bu tür yayınların kitleler üzerindeki etkinliğidir. Süreli yayınların konularının güncel olması, geniş tiraj esasına dayanmaları, fiyatlarının düşük olması gibi özellikleri, bunları geniş kitleler üzerinde etkili hale getirmekte ve anonim nitelikteki yayınlar da göz önünde bulundurulduğunda, bu durum toplum için tehlikeli olabilecek bir düzeye çıkabilmektedir[16].

Yukarıdaki tanımdan yola çıkarak 1982 Anayasası'nın (R.G. Tarih: 09.11.1982 / Sayı: 17863) da ikili bir ayrıma gittiğini görmek mümkündür. 29. madde, 'süreli ve süresiz yayın hakkı' başlığıyla düzenlenmiş ve süresiz yayınlardan farklı olarak süreli yayınlara ilişkin birtakım esaslar belirtilmiştir. Bu esaslara, Çalışmanın 'E' başlığında etraflı olarak yer verilmiştir.

Basın Kanunu ise, süreli yayını, *"belli aralıklarla yayımlanan gazete, dergi gibi basılmış eserler ile haber ajansları yayınları"* olarak tanımlamaktadır (m.2/1-c)[17]. Buradaki tanımda, süreli yayınların daha önce de belirtildiği üzere

---

[13] Erman, S., Özek, Ç. (1991). *Açıklamalı Basın Kanunu ve İlgili Mevzuat*, 3. Baskı, İstanbul: Gülen Ofset, s.35.

[14] bkz. Kılıçoğlu, A. (2016). *Şeref Haysiyet ve Özel Yaşama Basın Yoluyla Saldırılardan Hukuksal Sorumluluk*, 5. Baskı, Ankara: Turhan Kitabevi, s.27.

[15] Dönmezer ve Bayraktar, *a.g.e.,* s.297.

[16] İçel, *a.g.e.,* s.153, s.171.

[17] Haber ajansı yayınlarından maksat resmî, yarı resmî veya özel haber ajanslarının yayınladıkları bültenlerdir (Erman ve Özek, *a.g.e.,* s.32).

'basılmış' ve 'yayınlanmış' eserler olması gerektiği esası tekrar göze çarpmaktadır. Dikkat çeken diğer bir husus ise süreli yayınların yayın aralığına ilişkin somut bir açıklamada bulunulmamış olmasıdır. Ancak Kanun'da yer alan "*süreli yayın sahibinin beyanname verdiği tarihten itibaren bir sene içinde süreli yayın yayımlanmaz veya yayımlandıktan sonra yayıma üç yıl müddetle ara verilirse beyanname hükümsüz kalır ve sağladığı hak ortadan kalkar*" hükmünden (m.9/1), söz konusu aralığın oldukça geniş tutulduğu anlaşılmaktadır. Bu durumda, örneğin, iki yılda bir çıkarılan bir derginin Basın Kanunu'na göre 'süreli yayın' sayılmasında herhangi bir sakınca bulunmamaktadır. Süreli yayınlar günlük, haftalık, onbeş günlük, aylık, üç veya dört ayda veya altı ayda bir yahut da Yılbaşı Gazetesi gibi yılda bir defa olarak yayınlanabilir.

Yabancı ülke örneklerine bakıldığında, Alman Federe Devletleri Basın Kanunları, süreli yayınları altı aydan çok olmayan aralıkla yayınlanan eserler, Avusturya Basın Kanunu ise en çok üç aylık zaman aralıkları ile sürekli olarak yayınlanan basılmış eserler olarak kabul etmektedir. Fransa ise, düzenli aralıklarla ayda en az bir kez yayınlanan gazete, magazin, risale ve haber bültenlerini dönemsel yayın olarak kabul etmiş, bilimsel, sanatsal vb. nitelikteki süreli yayınları ise süreli yayın kapsamına almamıştır[18]. Bu örneklere bakıldığında, Türkiye'de kabul edilen süreli yayın kavramının oldukça geniş olduğunu görmek mümkündür. Kanımızca, bu durumun nedeni, 'basılmış eser' kavramında olduğu gibi, geniş bir bakış açısıyla süreli yayınları mümkün olduğunca Kanun korumasına dahil etmek ve ayrıca cezaî ve hukukî sorumluluğu ve sorumluları tespit ve tayin etmektir.

b- Süreli Yayının Şartları

Süreli yayının iki temel şartı bulunmaktadır. Bunlar, 'süreklilik' ve 'bağımsızlık' şartlarıdır. Burada anlaşılması gereken husus, yukarıda ifade edilen gazete, dergi ve haber ajansı yayınlarının önceden belirlenmiş bir süre için çıkarılmamasıdır. Aksi takdirde süreklilikten söz edilemez. Örneğin, genel seçim süresince çıkarılan bir derginin sürekliliğinden söz edilemez. Ancak yukarıda da bahsedildiği üzere, Basın Kanunu'nda söz konusu sürelere ilişkin açık bir düzenleme bulunmasa da halen yayınlanmakta olan bir süreli yayının faaliyetine üç yıl ara vermesi durumunda beyannamesi iptal edilecektir.

Süreli yayının diğer bir şartı ise 'bağımsızlık'tır. Bu bağlamda, basılmış eserin yayınlanan her sayısının diğer sayıdan bağımsız olması şarttır[19]. Gazeteler güncel süreli yayın olduklarından doğaları gereği, her gün farklı içeriklerle okuyucuya ulaşmaktadır. Yine aynı şekilde, belirli bir tema içerisinde yayınlanan dergiler de genellikle her sayısında farklı konuları ele almaktadır. Zira Kılıçoğlu'nun tabiriyle[20], gazete ve dergiler 'günlük basın' şeklinde de ifade edilmektedir.

---

18 İçel, *a.g.e.,* s.153, 171.

19 İçel, *a.g.e.,* s.153, s.173-174.

20 Kılıçoğlu, *a.g.e.,* s.24.

6- Süreli Yayın Türleri

Yukarıda da bahsedildiği üzere, Basın Kanunu'na göre gazeteler, dergiler ve haber ajansı yayınları süreli yayın türlerini oluşturmaktadır. Ancak, bu ayrımın haricinde süreli yayınlar 5187 sayılı yeni Basın Kanunu'nda, kapsama alanlarına göre de 'yerel süreli', 'bölgesel süreli' ve 'yaygın süreli' olmak üzere üçe ayrılmıştır.

Yerel süreli yayın, *"tek bir yerleşim biriminde yayımlanan süreli yayınlar ile haftada bir veya daha uzun aralıklarla yayımlanan yaygın ve bölgesel yayınları"* (m.2/1-f)[21], bölgesel süreli yayın, *"tek bir basın-yayın kuruluşu tarafından basılan ve en az üç komşu ilde veya en az bir coğrafi bölgede yayımlanan süreli yayını"* (m.2/1-e), yaygın süreli yayın ise *"tek bir basın-yayın kuruluşu tarafından aynı isimle basılan ve her coğrafi bölgede en az bir ilde olmak üzere, ülkenin en az yüzde yetmişinde yayımlanan süreli yayın ile haber ajanslarının yayınlarını"* (m.2/1-d)[22] ifade etmektedir.

Kanun'da böyle bir ayrıma gidilmesinin temel nedeni, yaptırımlar bakımından küçük ve orta ölçekli basın kuruluşlarına karşı pozitif ayrımcılık uygulamaktır. Örneğin, Kanun'un 20. maddesinde yer alan hüküm, her türden süreli yayın için farklı bir maddî yaptırım öngörmektedir: *"Cinsel saldırı, cinayet ve intihar olayları hakkında, haber vermenin sınırlarını aşan ve okuyucuyu bu tür fiillere özendirebilecek nitelikte olan yazı ve resim yayımlayanlar bin liradan yirmibin liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır. Bu ceza bölgesel süreli yayınlarda ikibin liradan, yaygın süreli yayınlarda onbin liradan az olamaz"*. Özellikle yaygın süreli ve yerel süreli basın kuruluşları arasındaki gelir farkı uçurumu göz önünde bulundurulduğunda, böyle bir ayrım kanımızca yerinde olmuştur. Burada elbette, o yerel veya bölgesel süreli yayının, yaygın süreli yayınlara göre nispeten daha dar alanda ve nispeten daha az okuyucuya ulaşmış olmasının rolü vardır.

Yukarıda belirtilen ayrımdaki olumlu hususların yanı sıra yerel süreli yayın tanımındaki bir problem göze çarpmaktadır. Evik'ten aktaran Dönmezer/Bayraktar'a göre[23], haftada bir veya daha uzun aralıklarla yayınlanan yaygın ve bölgesel yayınları yerel süreli yayınlar altında düzenlenmesi yerinde olmamıştır. Haftada veya ayda bir yayınlansa da son derece yaygın bir yayın, böylece yerel süreli yayın kabul edilecek ve ona göre yaptırıma tâbi olacaktır. Bu durum, düzensizlik ve eşitsizliklere yol açacak niteliktedir.

---

[21] Türkiye'de 2019 yılında yayımlanan gazetelerin yüzde 90,8'i yerel, yüzde 7,3'ü yaygın (ulusal) ve yüzde 1,9'u ise bölgesel yayın yapmıştır. Bu veriler, Türkiye'de yerel basının oldukça aktif olduğunu göstermesi bakımından önemlidir (*Habertürk*, 20.07.2020. TÜİK açıkladı: Tirajlar eridi, https://www.haberturk.com/tuik-acikladi-tirajlar-eridi-2749919, Erişim Tarihi: 22.02.2021).

[22] 2019 yılında, gazetelerin toplam tirajının da yüzde 83,6'sı yaygın, yüzde 15,7'si yerel ve yüzde 0,8'ini de bölgesel yayımlanan gazeteler oluşturmuştur (haberturk.com, *a.g.y.*).

[23] Evik, V. S. (2007). *Basın Kanununa İlişkin Düşünceler (Basın Hukuku Atölye Çalışmaları, I)*, İstanbul, s.84'ten akt. Dönmezer ve Bayraktar, *a.g.e.,* s.300.

7- Süreli Yayınlara İlişkin Esaslar

Süreli yayınlara ilişkin temel esaslar, aşağıda beş alt başlık içerisinde ele alınmıştır.

a- Süreli Yayınların Temel Yükümlülükleri

Basın Kanunu'na göre, süreli ve süresiz yayınların iki temel yükümlülüğü bulunmaktadır. Bunlardan ilki zorunlu bilgileri (künye bilgilerini) gösterme yükümlülüğü, diğeri ise teslim yükümlülüğüdür.

aa- İmpressum yükümlülüğü:

Zorunlu bilgileri gösterme (*impressum*) yükümlülüğü, basılmış eserlerin belirli bilgileri bulundurma zorunluluğu anlamına gelmektedir. Tarihçesi incelendiğinde, bu yükümlülüğün hemen hemen kitap baskısına başlanması ile ortaya çıktığı ve 16. yüzyıldan itibaren başlıca yükümlülüklerden biri olarak kanunlara girdiği görülmektedir[24].

Kanun'a göre, "*her basılmış eserde, basıldığı yer ve tarih, basımcının ve varsa yayımcının adları, varsa ticarî unvanları ve işyeri adresleri gösterilir. İlân, tarife, sirküler ve benzerleri hakkında bu hüküm uygulanmaz"* (m.4/1). "*Haber ajansı yayınları hariç her türlü süreli yayında, ayrıca yönetim yeri, sahibinin, varsa temsilcisinin, sorumlu müdürün adları ve yayının türü gösterilir"* (m.4/2).

Söz konusu yükümlülüğün başlıca nedeni, kitle basınında anonimlik tehlikesinin önlenmek istenmesidir. Zira basında anonimlik, suç teşkil eden içeriğe sahip basılmış eserlerin sorumluluklarının tespit edilmesini olanaksız hale getirir. Sorumluları gösterme yükümlülüğü sayesinde, ceza hukukuna ilişkin soruşturma ve kovuşturma işlemleri kolaylaşmış olacağı gibi, cevap ve düzeltme hakkının da kolaylıkla kullanılması sağlanır[25]. İmpressum yükümlülüğü, hem cezaî sorumluluk (5187/m.11), hem de hukukî sorumlulukta (tazminat sorumluluğu) (5187/m.13) sorumluların tespiti bakımından önem arz ettiği gibi, süreli yayınlara karşı kullanılabilen temel bir hak olan düzeltme ve cevap hakkının (ANY. m.32, 5187/m.14) kullanılmasında sorumlu müdürün tespiti ve süre tayini bakımından da önem taşır.

bb- Teslim (tevdi) Yükümlülüğü:

Basın Kanunu'na göre, süreli ve süresiz yayınların diğer bir yükümlülüğü de teslim yükümlülüğüdür. Teslim yükümlülüğü; basılmış eserin belli sayıda nüshasının, belli makamlara, belli süre içerisinde teslim yani tevdi edilmesi yükümlülüğünü ifade eder. Yayınlanan basılmış eserlerin, kanunların belirttiği makam veya kurumlara ücretsiz olarak gönderilmesi yükümlülüğü hemen hemen bütün devletler tarafından kabul edilmiştir. Örneğin, İngiltere'de 1911 tarihli *Copyright Act*'e göre, her basılmış eserin birer nüshasının British

[24] İçel, *a.g.e.,* s.153, 159.
[25] İçel, *a.g.e.,* s.153, 160.

Museum ile Oxford, Cambridge, Edinburg ve Dublin kütüphanelerine basımcı tarafından gönderilmesi zorunludur. Devletlerin böyle bir yükümlülük koymalarının nedeni, genellikle, malî bir külfete katlanmadan ulusal bir koleksiyon meydana getirme arzusu ile basılmış eserin devlet otoritesi tarafından izlenerek, zararlı bulunan yayınların alenileşmesinin önlenmesidir[26].

Kanun'a göre, "*basımcı, bastığı her türlü yayının imzalı iki nüshasını, dağıtım veya yayımın yapıldığı gün, mahallin Cumhuriyet Başsavcılığına teslim etmekle yükümlüdür"* (m.10/1). "*Bu yükümlülük, basılmış eserin içerik ve biçim yönünden herhangi bir değişikliği içeren daha sonraki basımları ile tıpkıbasımları için de geçerlidir*" (m.10/2)[27]. 5681 sayılı Matbaalar Kanunu'na (R.G. Tarih: 24.07.1950 / Sayı: 7564) göre ise, bulunulan yerin en büyük mülkî idari amirine, matbaayı açacak kişiler ve varsa ortakları tarafından bunların adları, soyadları, tabiiyetleri, ikâmetgahları, matbaanın yeri ve hangi dillerde, hangi tabi sistemiyle çalışacağını içeren bir beyanname verilmelidir (m.1). Ayrıca, Beyanname muhteviyatında herhangi bir suretle meydana gelecek değişiklikler, beş gün içerisinde ilgili mercie bildirilmelidir (m.2).

Günümüzde, özgürlükçü demokratik rejimlerde teslim (tevdi) yükümlülüğü, kural olarak yalnız devlet ve üniversite kütüphanelerini malî külfete katlanmadan destekleme amacına hizmet etmektedir. Basılmış eserlerin polis makamlarına veya savcılıklara teslim yükümlülüğünün basın özgürlüğüne gölge düşüren bir yükümlülük olduğu görüşü savunulmaktadır [28]. Ancak, yazılı basın (süreli yayılar ve süresiz yayınlar) yoluyla suç işlenmesi halinde, teslim yükümlülüğü olmadan, suç işlendiğinin nasıl öğrenileceği, suçu işleyenlerin (şüphelilerin) tespiti ve süreler bakımlarından uygulamada zorluklarla karşılaşılacağı açıktır. Mevcut durumda bile güçlüklerle karşılaşılmaktadır. Kanımızca, basım ve yayın yapılmış olduğu için, sansürden bahsedilemez; bu itibarla da teslim yükümlülüğü yukarıdaki üç husus bakımından gereklidir, sakınca doğurmamaktadır.

6279 sayılı ve 22.02.2012 tarihli Çoğaltılmış Fikir ve Sanat Eserlerini Derleme Kanunu'nda (m. 1,5,8), 195 sayılı ve 2.1.1965 tarihli Basın-İlan Kurumu Teşkiline Dair Kanun'da (m.47) ve 1117 sayılı ve 07.07.1927 tarihli Küçükler Muzır Neşriyattan Koruma Kanunu'nda (m.8) da teslim yükümlülüğü düzenlenmiştir. 5253 sayılı Dernekler Kanunu ile basımevine, "dernek gelirlerinin toplanmasında kullanılacak alındı belgelerini bastıktan sonra, bu belgelerin seri ve sıra numaralarını onbeş gün içinde mülkî amirliğe bildirmek yükümlülüğü"

---

[26] İçel, *a.g.e.,* s.153, 163-164.

[27] Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 2009 yılında aldığı bir kararda, kamu adına kovuşturulması gereken suçlarda dava açma süresinin başlangıcını tespit etmek amacıyla suça konu olan yayının Cumhuriyet Başsavcılığına teslim edilip edilmediğinin araştırılması gerektiğini belirtmiş, teslim edilmişse bu tarihin, teslim edilmemişse Cumhuriyet Savcılığının bu suçu öğrendiği tarihin esas alınması gerektiği hükmüne varmıştır (akt. Çiftci, A., Kırgıl, S. (2018). *Türk Basın Yayın Mevzuatı (İçtihatlı),* 3. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, s.43.)

[28] İçel, *a.g.e.,* s.153, 164.

getirilmiştir (m.16). Bu yükümlülüğün yerine getirilmemesinin müeyyidesi olan idarî para cezasını vermeye mahalli mülkî amir yetkilidir. Bu da bir tür idarî denetimdir.

b- Süreli Yayın Sahibi

Basın Kanunu'na göre, *"gerçek ve tüzel kişiler ile kamu kurum ve kuruluşları süreli yayın sahibi olabilirler"* (m.6/1). *"Süreli yayın sahibinin onsekiz yaşından küçük veya kısıtlı olması halinde kanunî temsilcisi, tüzel kişi olması halinde ise tüzel kişi temsilcisi hakkında da 5 inci maddenin ikinci fıkrasında belirtilen şartlar aranır*[29]*"* (m.6/2). Bu tanımdan yola çıkarak, Kanun'un süreli yayın çıkarma hakkını oldukça geniş bir kapsamda ele aldığını söylemek mümkündür.

Süreli yayınların çıkarılması için, "kaydedilmek üzere yönetim yerinin bulunduğu yer Cumhuriyet Başsavcılığına bir beyanname verilmesi yeterlidir" (m.7/1). Böylece, Basın Kanunu; ifade özgürlüğü (ANY. m.26) ve basın özgürlüğünün (ANY. m.28) gereği olarak Anayasanın 29. maddesine uygun şekilde 'önceden izin alma' sistemini veya 'ruhsat alma' sistemini yahut da 'malî teminat yatırma' sistemini kabul etmemiştir. Bu husus, çalışmanın 'E' başlığında etraflı olarak ele alınmıştır.

Beyanname belirli şartlara tâbidir. "*Kayıt için verilen ve yayın sahibi, sahibin küçük veya tüzel kişi olması halinde temsilcisi ile sorumlu müdür tarafından imzalanan beyannamede yayının adı ve mahiyeti, hangi aralıklarla yayımlanacağı, yönetim yeri, sahibinin, varsa temsilcisinin, sorumlu müdürün ad ve adresleri ile yayının türü gösterilir*" (m.7/2). Süreli yayının yönetim yeri, bir anlamda süreli yayının resmî ikâmetgâhıdır. Bu yerin bilinmesinin bazı hukukî sorunlar yönünden önemli olduğu açıktır. Örneğin, aleyhinde ceza soruşturması açılmış bir gazete veya dergi hakkında süreli yayının yayın merkezindeki mahkeme yetkili olacaktır[30].

Beyannamede bulunan bilgilerin gerçeği içermemesi veya hatalı olması durumunda, Cumhuriyet Başsavcılığı yayın sahibinden söz konusu sorunların iki hafta içerisinde giderilmesini ister. Başsavcılık, iki hafta içerisinde sorunun giderilmemesi halinde asliye ceza mahkemesinden yayının durdurulmasını talep eder. Mahkeme, en geç iki hafta içerisinde karar verir. Bu karara karşı acele itiraz yoluna başvurulabilir (m.8/1). Ayrıca, beyanname içeriğinde herhangi bir değişiklik meydana gelmişse, iki hafta içerisinde aynı makama yeni bir beyanname verilir (m.8/2).

c- Eser Sahibi

Basın Kanunu'na göre, eser sahibi, "*süreli veya süresiz yayının içeriğini oluşturan yazıyı veya haberi yazanı, çevireni veya resmi ya da karikatürü yapanı*" ifade etmektedir (m.2/1-ı). Bu tanımdan yola çıkarak, eser sahibinin eseri oluşturan gerçek kişi olduğunu söylemek mümkündür.

---

[29] Söz konusu şart, '*Türkiye'de yerleşim yeri sahibi olmak ve devamlı oturmak*' şartıdır.

[30] Dönmezer ve Bayraktar, *a.g.e.,* s.305.

Kanun'un belirttiği üzere, "*süreli yayınlar ve süresiz yayınlar yoluyla işlenen suçlardan eser sahibi sorumludur*" (m.11/2). Eser sahibinin basın suçlarından sorumlu tutulması, genel sorumluluk kurallarına uygundur. Çünkü ceza hukukunda suç olan eylemi bilerek ve isteyerek yapan kişi sorumlu tutulduğuna göre, basın suçunu oluşturan yazıyı veya haberi yazan ya da resmi veya karikatürü yapan eser sahibine sorumluluk yüklenmesi doğaldır[31].

Basın Kanunu, cezaî sorumluluğun yanı sıra basılmış eserlerden doğan hukukî sorumluluğu daha farklı bir bakış açısıyla düzenlemiştir. "*Basılmış eserler yoluyla işlenen fiillerden doğan maddî ve manevî zararlardan dolayı süreli yayınlarda, eser sahibi ile yayın sahibi ve varsa temsilcisi, süresiz yayınlarda ise eser sahibi ile yayımcı, yayımcının belli olmaması halinde ise basımcı müştereken ve müteselsilen sorumludur*" (m.13/1). Özellikle gazetecilerin muhatap olduğu tazminat davalarının fazlalığı göz önünde bulundurulduğunda, basında hukukî sorumluluğun önem arz ettiğini söylemek mümkünüdür.

Hukukî sorumluluk bakımından Kanun'un öngördüğü 'zincirleme' sistem bazı açılardan sakınca arz etmektedir. Kanun, burada kural olarak 'çalıştıranın sorumluluğu' ilkesini benimsemiştir. Bu durumda, bir yayın eyleminin haksız sayılabilmesi, çalışanın hafif de olsa kusurluluğuna bağlı olduğuna ve çalıştıran ile çalışanın 'müteselsil' sorumluluğu öngörüldüğüne göre, çalıştıranın sorumluluğu, çalışanın yayın eyleminin haksız ve kusurlu olmasına bağlıdır. Esasen, basın yoluyla düşünce açıklama özgürlüğü kavramı ve özgür haber dolaşımını sağlamak görevinin kamusal niteliği de süreli yayın sahibinin kusuruna dayanmayan bir yayın eyleminden dolayı sorumlu tutulması sistemi ile bağdaşmayacaktır[32]. Ancak Kanun hem cezai sorumluluk hem de hukukî sorumluluk bakımından mutlak surette bir sorumlunun bulunmasını istediği için sübjektif sorumluluğun yani eser sahibinin sorumluluğunun yanında veya ikinci ve üçüncü basamaklarda objektif sorumluluğa da yani cezai sorumlulukta sorumlu müdürün ve hukuki sorumlulukta ise yayımcının ve basımcının da ikinci ve üçüncü basamaklarda sorumlu olacağını hükme bağlamıştır. Bu hususlar yargı denetimine ilişkindir.

d- Sorumlu Müdür ve Sorumlu Müdürün Görevleri

Dönemsel yayın faaliyetinin kitleler üzerindeki etkinliğini gören Kanun Yapıcıların, bu tür yayınlar için öngördüğü özel hükümlerden başta geleni 'sorumlu yazı işleri müdürü' bulundurma yükümlülüğüdür. Anonim nitelikteki yazılar dönemsel yayınların gücünü artırırken, aynı zamanda bu gücün kötüye kullanılması imkânını da artırması, sorumlu müdürlük kurumunun kabul edilmesinin başlıca nedenidir. Sorumlu müdürlük kurumunun ilk izlerine Fransız Basın hukukunda rastlanır. Örneğin, 1795 tarihli Basın Kanunu'nda anonim eserlerde ceza sorumluluğu basımcıya yüklenmiştir. 1828 yılında çıkarılan Kanun ise, basın suçlarında kusuru olmasa dahi, cezaî sorumluluğu üstlenen bir

[31] İçel, *a.g.e.,* s.292.
[32] Erman/Özek, *a.g.e.,* s.152-153.

çeşit yöneticinin bulunmasını öngörmüştü. Türk Basın Hukuku tarihine bakıldığında da 1864 Matbuat Nizamnâmesinin sorumlu müdürlük kurumuna yer verdiğini görmek mümkündür[33].

Kanun'a göre, "*her süreli yayının bir sorumlu müdürü bulunur. Sorumlu müdür, birden fazla ise her birinin sorumlu olduğu bölüm belirtilir*" (m.5/1). Kanun'da, sorumlu müdür olabilmek için belli şartlar da getirilmiştir.

> *"Sorumlu müdür olabilmek için:*
>
> *a) Onsekiz yaşını bitirmiş olmak,*
>
> *b) Türkiye'de yerleşim yeri sahibi olmak ve devamlı oturmak,*
>
> *c) En az ortaöğretim veya dengi bir eğitim kurumundan mezun olmak,*
>
> *d) Kısıtlı veya kamu hizmetlerinden yasaklı olmamak,*
>
> *e) Yüz kızartıcı suçlardan mahkûm olmamak,*
>
> *f) T.C. vatandaşı olmayanlar için karşılıklılık koşulu aramak gerekir*" (m.5/2).

Kanun'da, sorumlu müdür olabilme şartlarının oldukça düşük tutulduğunu görmek mümkündür. Ayrıca, "*sorumlu müdürün Türkiye Büyük Millet Meclisi üyesi olması halinde sorumlu müdürlüğü üstlenmek üzere müdür yardımcısı tayin edilir. Sorumlu müdür için bu Kanunda yer alan hükümler, sorumluluğu üstlenen yardımcı için de geçerlidir*" (m.5/3).

Bir önceki başlıkta, süreli yayınlarda yer alan içeriklerden eser sahibinin sorumlu olduğundan bahsedilmişti. Ancak, "*süreli yayınlarda eser sahibinin belli olmaması veya yayım sırasında ceza ehliyetine sahip bulunmaması ya da yurt dışında bulunması nedeniyle Türkiye'de yargılanamaması veya verilecek cezanın eser sahibinin diğer bir suçtan dolayı kesin hükümle mahkûm olduğu cezaya etki etmemesi hallerinde, sorumlu müdür ve yayın yönetmeni, genel yayın yönetmeni, editör, basın danışmanı gibi sorumlu müdürün bağlı olduğu yetkili sorumlu olur. Ancak bu eserin sorumlu müdürün ve sorumlu müdürün bağlı olduğu yetkilinin karşı çıkmasına rağmen yayımlanması halinde, bundan doğan sorumluluk yayımlatana aittir*" (m.11/3).

Kanımızca, sorumlu müdürün en önemli görevi, yukarıdaki hükme istinaden, eser sahibinin belli olmadığı, vb. durumlarda basılmış eserden cezaî bakımdan sorumlu olmasıdır. Bu sorumluluk, sorumlu müdürü tek başına taşıdığı bir sorumluluk olarak düzenlenmemiş ve sorumlu müdür, bağlı olduğu bir üst amirle birlikte müteselsil bir cezaî sorumluluk üstlenmiştir. Zaten sorumlu müdürlük kurumunun varlığının temel nedeni, Kanun Koyucunun, cezaî yönden sakıncalı olabilecek yayınlar bakımından karşısında mutlaka bir muhatap bulma isteğinden kaynaklanmaktadır.

Kanun'a göre, sorumlu müdürün iki önemli görevi daha bulunmaktadır. Bunlardan ilki sorumlu müdürün bir sonraki başlıkta etraflıca açıklanmış olan

---

[33] İçel, *a.g.e.,* s.190-192.

düzeltme ve cevap metnini yayınlatma yükümlülüğüdür (m.14). Ayrıca, Cumhuriyet Başsavcılığına verilecek olan beyanname yayın sahibi ile birlikte sorumlu müdür tarafından da imzalanacaktır (m.7/2). Ancak, beyanname vermek ile beyannamedeki değişiklikleri ilgili mercie bildirmek, esas olarak yayın sahibinin sorumluluğundadır (5187/m.6,7,8).

e- Cevap ve Düzeltme Hakkı (Tekzip hakkı)

Cevap ve düzeltme hakkı, basın mesleği dışında kalanların, kendileriyle ilgili yayınlar konusunda, aynı araçtan yararlanarak, düşüncelerini açıklama olanağını sağlamak için kabul edilmiştir[34]. Bu hak, basın özgürlüğünden basın dışı yararlanmayı sağlayan ve 'doğru haber dolaşımının' gerçekleşmesi açısından etkinliği kabul edilen bir haktır. Basın özgürlüğünden doğan hakların kullanılmasında, kişilik haklarına zarar veren ve hukuka aykırı nitelik taşıyan yayın eylemine karşı, yayından zarar görenin aynı araç ve imkânlardan yararlanarak cevap verebilmesi de basın özgürlüğünün bir gereği olarak kabul edilmektedir. Ayrıca, basında çok sesliliğin sağlanabilmesi açısından, yapılan yayına karşı ilgili kişiye görüşlerini açıklama imkânının tanınması gereklidir. Bu açıdan da cevap ve düzeltme hakkı, kişilik haklarının korunması dışında, düşünce açıklama hakkının da bir gereğidir[35].

Cevap hakkı, derhal tamir imkânı sağlamaktadır. Bu bakımdan, cevap hakkı temel kişilik haklarındandır. Diğer yandan cevap hakkının kullanılması, yazıdan dolayı ayrıca ceza kovuşturması isteğini veya tazminat davası açılmasını önlememektedir[36]. Farklı bir ifadeyle belirtmek gerekirse, cevap ve düzeltme hakkı, ceza ve tazminat talebine bir alternatif veya ikâme bir hak değildir.

Tarihte cevap ve düzeltme hakkının ilk hukukî kaynağını 1822 Fransız Basın Kanunu oluşturmuştur. Bu kurum, daha sonra diğer devletlerin basın kanunlarınca da kabul edilmiştir. Örneğin, Fransız Basın Kanunu'nun etkisiyle cevap ve düzeltme hakkını hükümleri arasına alan Baden Basın Kanunu, bu konuda diğer Alman basın kanunlarına öncülük etmiştir. Türkiye'de cevap ve düzeltme hakkı, ilk kez 1864 Matbuat Nizamnamesi (m.8 ve 12) sonra da 1877 Matbuat Kanunu (m.18) ile düzenlenmiştir[37].

Türkiye'de cevap ve düzeltme hakkı ilk kez 1961 Anayasası ile 'anayasal hak' olarak tanınmıştır (m.27). 1982 Anayasası da cevap ve düzeltme hakkına yer vermektedir. Buna göre, "*düzeltme ve cevap hakkı, ancak kişilerin haysiyet ve şereflerine dokunulması veya kendileriyle ilgili gerçeğe aykırı yayınlar yapılması hallerinde tanınır ve kanunla düzenlenir*" (m.32/1). Dolayısıyla, Anayasal bir hak olan cevap hakkının doğabilmesi için, yalnızca şeref ve haysiyete dokunulması veya kişiler hakkında gerçeğe aykırı yayın yapılması şartı aran-

34 Özek, *a.g.e.,* s.94.
35 Erman/Özek, *a.g.e.,* s.169-170.
36 Dönmezer/Bayraktar, *a.g.e.,* s.353.
37 İçel, *a.g.e.,* s.214.

maktadır. Böylece, Anayasa, basın özgürlüğünün en temel unsurlarından biri olan eleştiri hakkının cevap hakkı doğurmayacağına da hükmetmiş olmaktadır.

Yukarıda belirtilen şartlara ek olarak, cevap ve düzeltme hakkının doğması için, yayın eyleminin hukuka aykırı nitelik taşımasının dahi zorunlu olmadığını belirtmek yerinde olacaktır. Örneğin, kişinin şeref ve haysiyetine dokunan bir düşünce, eylem isnadında bulunulduğunda, gazetecinin kast derecesine kusuru yoksa suç oluşturmayacak ancak cevap hakkı doğacaktır. Aynı şekilde, gazetecinin kusuru olmaksızın, bir kişiye, şeref ve haysiyetine dokunan gerçek dışı bir isnatta bulunulduğunda, yayın eylemi hukuka aykırı olmayacak, tazminat sorumluluğu doğmayacak ancak cevap ve düzeltme hakkı kullanılabilecektir[38].

Cevap ve düzeltme hakkının belirli kurallara bağlanmaması durumunda basın yoluyla düşünce açıklama özgürlüğünü sınırlayıcı, olumsuz bir özellik taşıması da mümkündür[39]. Buradan yola çıkarak, Basın Kanunu, Anayasaya uygun biçimde cevap ve düzeltme hakkını her iki tarafın da haklarını göz önünde bulundurarak geniş biçimde düzenlemiştir. Buna göre, "*süreli yayınlarda kişilerin şeref ve haysiyetini ihlâl edici veya kişilerle ilgili gerçeğe aykırı yayım yapılması halinde, bundan zarar gören kişinin yayım tarihinden itibaren iki ay içinde göndereceği suç unsuru içermeyen, üçüncü kişilerin hukuken korunan menfaatlerine aykırı olmayan düzeltme ve cevap yazısını; sorumlu müdür[40] hiçbir düzeltme ve ekleme yapmaksızın, günlük süreli yayınlarda yazıyı aldığı tarihten itibaren en geç üç gün içinde, diğer süreli yayınlarda yazıyı aldığı tarihten itibaren üç günden sonraki ilk nüshada, ilgili yayının yer aldığı sayfa ve sütunlarda, aynı puntolarla ve aynı şekilde yayımlamak zorundadır*" (m.14/1). Düzenlemede iki husus göze çarpmaktadır. İlki, cevap hakkının kullanılması için öngörülen sürenin oldukça uzun tutulmasıdır. Buradan, Kanun Koyucunun bu haktan mümkün olduğunca yararlanılmasını sağlamak istediği anlaşılmaktadır. İkincisi, yayından zarar gören kişinin, cevap hakkını, saldırıda bulunan kişi ile 'eşit şartlarla' kullanmasına imkân tanınmasıdır. Bunların yanı sıra, cevap metninin suç unsuru içermemesi ve üçüncü kişilerin menfaatlerini zedelememesi gibi şartlar getirilerek, bu hakkın kötüye kullanılmasının önüne geçilmesi amaçlanmıştır. Bu hak, silahlarda eşitliği sağlamaktadır.

Kanun'a göre, düzeltme ve cevapta, buna neden olan eser belirtilecektir. Ayrıca, düzeltme ve cevap, ilgili yazıdan uzun olamayacağı ve düzeltme ve cevaba neden olan eserin yirmi satırdan az yazı veya resim veya karikatür olması hallerinde düzeltme ve cevabın otuz satırı geçemeyeceği de hükme bağlanmıştır (m.14/2).

---

38 Erman/Özek, *a.g.e.,* s.172.

39 Özek, *a.g.e.,* s.95.

40 Cevap ve düzeltme metinleri mutlaka sorumlu müdüre gönderilmelidir. Yargıtay 7. Ceza Dairesi'nin 1994 yılında aldığı bir kararda, tekzip metninin … Gazetesi'nin sorumlu müdürüne gönderilmesi yerine, yazı işleri müdürlüğüne gönderilmiş olmasından dolayı yapılan itiraz reddedilmiştir (akt. İnal, 2001: 563).

> "*Düzeltme ve cevabın birinci fıkrada belirlenen süreler içinde yayımlanmaması halinde yayım için tanınan sürenin bitiminden itibaren, birinci fıkra hükümlerine aykırı şekilde yayımlanması halinde ise yayım tarihinden itibaren onbeş gün içinde cevap ve düzeltme talep eden kişi, bulunduğu yer sulh ceza hâkiminden yayımın yapılmasına veya bu Kanun hükümlerine uygun olarak yapılmasına karar verilmesini isteyebilir. Sulh ceza hâkimi bu istemi üç gün içerisinde, duruşma yapmaksızın, karara bağlar*" (m.14/4). "*Sulh ceza hâkiminin kararına karşı acele itiraz yoluna gidilebilir. Yetkili makam üç gün içinde itirazı inceleyerek karar verir. Yetkili makamın kararı kesindir*" (m.14/5).

Cevap ve düzeltme hakkının kullanılmasında öngörülen sürelerin kısa tutulduğu görülmektedir. Kanımızca, buradaki temel amaç, mağdur kişinin kendisine yönelik sakıncalı ithamların veyahut gerçeğe aykırı beyanların kamuoyunun zihninde yer etmeden cevap ve düzeltme hakkını kullanmasını sağlanmaktır. Ayrıca, cevap hakkını kullanacak kişinin ölmesi durumunda bu hak mirasçılara geçmekte ve cevap hakkının kullanılması için öngörülen iki aylık süreye bir ay daha eklenmektedir (m.14/7). Bir sonraki alt başlıkta da ele alındığı üzere, cevap ve düzeltme hakkı mahkeme kararına rağmen yayınlanmazsa basın düzenine karşı suç oluşur.

8- Yaptırımlar (Müeyyideler)

Basın Kanunu, öngördüğü hususların yerine getirilmemesi halinde uygulanmak üzere birtakım yaptırımlar öngörmüştür. Bu yaptırımların birçoğu 'para cezası' şeklinde belirlenmiş olup, aşağıda üzerinde durulan 18. ve 22. maddeler haricindeki suçların 'hürriyeti bağlayıcı ceza'ya çevrilemeyeceği hususu da hükme bağlanmıştır.

Kanun'un öngördüğü başlıca yaptırımlardan biri basılmış eserleri engelleme, tahrip etme ve bozma durumlarına önlem amacıyla getirilmiştir. Kanun Koyucunun bu hususa verdiği önem, ihlâl edilmesi halinde hürriyeti bağlayıcı ceza öngörmesinden anlaşılmaktadır. Buna göre, "*Kanuna uygun olarak basılmış eserleri, bunların yayımını veya dağıtımını veya satışını önlemek amacıyla tahrip eden veya bozan kimse, fiili daha ağır bir suç teşkil etmediği takdirde, bir yıla kadar hapis ve bin liradan beşbin liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır*" (m.22/1). Ayrıca, "*Kanunun aradığı şartlara uyulmasına rağmen süreli ve süresiz yayınların basılmasını, yayımını, dağıtımını veya satışını şiddet veya tehditle engelleyen kimse, fiili daha ağır bir suç teşkil etmediği takdirde, iki yıla kadar hapis ve ikibin liradan onbin liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır*" (m.22/2). Söz konusu fiiller, "*umumi mahalde veya matbaanın veya umuma satış yapan veya dağıtım yapan yerlerde birden fazla kişi tarafından işlendiği takdirde verilecek ceza yarıya kadar artırılır*" (m.22/3).

Süreli yayınların dağıtımına ilişkin de birtakım koruyucu hükümler mevcuttur.

> "*Süreli yayınların dağıtımını yapan kişiler, kendilerinden dağıtımı istenen yayınları, dağıtımını yaptıkları diğer yayınlar için aldıkları satış fi-*

> *yatı, tiraj ve sayfa sayısına göre belirlenen dağıtım ücretini aşmayacak bir bedel karşılığında, dağıtmakla yükümlüdürler. Bu yükümlülüğe aykırı davrananlar, dağıtımından kaçındıkları yayının toplam bedelinin on misli ağır para cezasıyla cezalandırılırlar*" (m.23/1). "*Süreli yayınları perakende olarak satışa sunan gerçek veya tüzel kişiler, aynı anda diledikleri kadar dağıtım şirketiyle anlaşıp diledikleri yayınları satabilirler. Hiç kimse, bu kişilere, rakip yayınları satmama yükümlülüğü getiremez ve bu yayınları satmama koşuluna bağlı olan veya bu sonucu doğuracak edimlerde bulunamaz*" (m.23/2).

Bütün bu hususlar yargı denetimini ilgilendirmektedir. Kanunun, fikrî hakları düzenleyen hükümleri de bulunmaktadır. Buna göre, "*bir süreli yayında yayımlanmış haber, yazı ve resimleri kaynak göstermeksizin yeniden yayımlayanlar beşbin liradan onbin liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılırlar*" (m.24/1). "*Bu eserleri, yeniden yayım hakkı saklı tutulmuş olmasına rağmen, süreli yayın sahibinin izni olmadan yeniden yayımlayanlar yirmibin liradan kırkbin liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılırlar*" (m.24/2). Bu hususlar da telif haklarına ve yargı denetimine ilişkindir.

Yukarıda belirtilen yaptırımlar haricinde, Basın Kanunu'nun sorumlu müdür, basımcı ve yayın sahibine yönelik olarak öngördüğü farklı yaptırımlar da mevcuttur. Çalışmanın sorumlu müdür ile ilgili kısmında, süreli yayınların zorunlu bilgilerinin gösterilmesi veya bu bilgilerde meydana gelen değişikliklerin Cumhuriyet Başsavcılıklarına bildirilmesi görevinin sorumlu müdürlere ait olduğundan bahsedilmişti. Buna göre, söz konusu zorunlu bilgilerin gösterilmemesi veya gerçeğe aykırı olarak gösterilmesi halinde, sorumlu müdür ve sorumlu müdürün bağlı olduğu yetkili, beşyüzbin liradan yirmibin liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılacaktır. Bu ceza, bölgesel süreli yayınlarda ikibin liradan, yaygın süreli yayınlarda ise beşbin liradan az olmayacaktır (m.15/1). Bu hükmü, bir yargı denetimi olarak nitelendirmek mümkündür.

Ayrıca, "*mahkeme kararıyla durdurulan yayına, usulüne uygun beyanname vermeden veya değişiklikleri bildirmeden devam edilmesi halinde yayın sahibi, sorumlu müdür ve sorumlu müdürün bağlı olduğu yetkili bin liradan onbeşbin liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır. Bu ceza, bölgesel süreli yayınlarda beşbin liradan, yaygın süreli yayınlarda onbin liradan az olamaz*" (m.16/1). Bu hüküm de bir yargı denetimidir. Basın Kanunu haricinde, 5681 sayılı Matbaalar Kanunu da beyanname vermeden matbaa açanlar için para cezası öngörmüştür (m.6/1).

Basın Kanunu, bazı durumlarda basım faaliyetini gerçekleştiren kişilerin de sorumluluğunu öngörmüştür. Buna göre, teslim yükümlülüğünü yerine getirmeyen basımcı, üçyüz liradan bin liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandıracaktır (m.17). Kanunun düzeltme ve cevabın yayınlanmaması durumunda getirdiği yaptırımlar ise oldukça ağırdır.

> "*Düzeltme ve cevabın yayımlanmasına ilişkin kesinleşmiş hâkim kararlarına uymayan sorumlu müdür ve sorumlu müdürün bağlı olduğu yetkili*

onbin liradan yüzellibin liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır. Ağır para cezası, bölgesel süreli yayınlarda yirmi bin liradan, yaygın süreli yayınlarda ellibin liradan az olamaz" (m.18/1). "*Sorumlu müdür ve sorumlu müdürün bağlı olduğu yetkili hakkında verilen ağır para cezasının ödenmesinden yayın sahibi, sorumlu müdür ve sorumlu müdürün bağlı olduğu yetkili ile birlikte müteselsilen sorumludur*" (m.18/2).

Düzeltme ve cevabın yayınlanmamasına ilişkin yaptırımlar bu kadarla sınırlı değildir. Düzeltme ve cevabın yayınlanmaması veya usulüne uygun biçimde yayınlanmaması durumunda, hâkim ayrıca, masraflar yayın sahibi tarafından karşılanmak üzere, bu yazının tirajı yüzbinin üzerinde olan iki gazetede ilân şeklinde yayımlanmasına da karar verir (m.18/3). Bu hükümden, Kanun Koyucunun cevap ve düzeltme hakkına oldukça fazla önem verdiği ve bu yükümlülükten kurtulmak isteyen gazete patronları olması halinde tüm çıkış yollarını kapattığı görülmektedir. Ayrıca, bu hüküm kapsamında öngörülen yaptırımların hürriyeti bağlayıcı yaptırıma çevrilmesi de mümkündür.

Basın Kanunu, 20. ve 21. maddelerinin ihlâl edilmesi durumunda da bazı yaptırımlar öngörmüştür. Bu düzenlemelere, çalışmanın 'Yayın Yasakları' başlığında geniş olarak değinilmiştir.

B- DENETİM BAKIMINDAN YAZILI BASININ TARİHÇESİ

Yazılı basının tarihçesi, denetim kavramı çerçevesinde aşağıda iki başlık halinde incelenmiştir.

1- Dünyada

Düşünceleri ifade etme davranışı şüphesiz insanlık tarihiyle yaşıttır. Ancak, ifadelerin bir 'otorite' veya 'güç' tarafından sistemli bir biçimde ilk olarak ne zaman ve nasıl sınırlanmaya başlandığı tam olarak bilinmese de ilk örneklerin antik uygarlıklarda yaşandığını gösteren somut olaylar mevcuttur. Örneğin, Atinalı filozof Sokrates (M.Ö. 469- 399), düşündüklerini ifade ettiği için yöneticiler tarafından ölüme mahkûm edilen, bilinen ilk şahsiyettir.

Antik Ege ve Yunan uygarlıklarında ortaya çıkan tiyatro, Roma İmparatorluğu döneminde de oldukça popüler olmuştur. Bu bakımdan, tiyatroyu ilk kitle iletişim aracı olarak tanımlamak yanlış olmayacaktır. Yine bu dönemde yaygın olarak yapılan gladyatör gösterilerini de kitle iletişimin ilk örnekleri arasında saymak mümkündür. Roma döneminde ilk haber bültenleri olarak ortaya çıkan ve *Acta Publica* / *Acta Diurna* olarak adlandırılan yayınlar ise, gazetelerin ilk örnekleri arasında gösterilebilir.

Roma İmparatorluğu'ndan sonra, Avrupa'ya egemen olan Kilise, ifade ve söz üzerinde çok sıkı bir tahakküm kurmuştur. Dünyada gazeteciliğin doğuşu, geç orta çağ döneminde habere olan ihtiyacın artmasıyla gerçekleşmiştir. Avrupa'da özellikle 15. yüzyılda coğrafi keşiflerin başlaması ve ticaretin gelişmesi sonucunda enformasyon dolaşımına olan ihtiyaç artmıştır. Söz konusu dönemde, enformasyona ve 'habere' ihtiyaç duyan kesim tüccar sınıfıdır.

Matbaanın 1450 yılında Gutenberg tarafından icat edilmesinin ardından bu buluş halk arasında oldukça fazla rağbet görmüştür. 1480'li yıllarda Batı Avrupa şehirlerinde toplam 110 matbaa varken, 1500'lü yıllarda bu sayı 236 olmuştur. 1500 yılına gelmeden, bazıları risale de olsa, Avrupa'da yaklaşık 30.000 eser yayınlanmıştır. 16. yüzyılda, 150.000-200.000 arasında eserin yayınlandığı tahmin edilmektedir[41]. Bu dönemde halen en güçlü otorite konumunda bulunan Kilise, yayıncılık alanındaki gelişmelere önlem almak istemiş ve 1515 yılında *Papa X. Leos* zamanında papanın izni olmaksızın yayınlanacak kitapların alenen yakılacağı ve yazarlarının da aforoz edileceği kararlaştırılmıştır. 1559 yılında ise Kilise Meclisi, yasaklanan eserleri ve yazarları gösteren *Index Librorum Prohibitorum*'un çıkarılmasına karar vermiştir[42].

Avrupa'da, haber mektupları gazetelerin öncüsü konumundadır. Özellikle 1568-1604 yılları arasında Fugger[43] haber mektupları Avrupa'nın çeşitli yerlerinde hizmete sokulmuştur. Özellikle İtalyan haber mektuplarında savaşlar, olağanüstü olaylar, gemicilikle ilgili haberler, geziler ve başka ülkelerdeki gelenekler, âdetler anlatılmaktaydı. İlk süreli yayınların ne zaman çıktığı konusunda ise farklı görüşler mevcuttur. Bazı kaynaklara göre 1605'te ticarî bültenden doğduğu kabul edilen Niuewe *Tijdingen* ilk gazete olarak kabul edilirken, bazı kaynaklar da 1609 yılında Augusburg'da yayınlanan *Avis Relation Oder Zeitung*'u ilk gazete olarak kabul etmektedir. Ayrıca, bu dönemde, Avrupa'da din kaynaklı savaşlar hakkında bilgi edinme isteği ile Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa'daki varlığı ve sürdürdüğü fetih hareketleri de ilk gazetelerin çıkmasında etkili olmuştur[44].

İngiltere'de, 17. yüzyılın ortaları, kralcıların ve parlamentocuların kendi görüşlerini yayınladıkları risaleler ve gazeteler için oldukça etkin yıllardı[45]. Örneğin, önemli bir kitapçı olan George Thomason, 1640 ile 1663 yılları arasında yaklaşık 15.000 risale ve 7.000'den fazla gazete biriktirmişti[46]. Özellikle, Avrupa'da 17. ve 18. yüzyıllar, burjuva sınıfı tarafından ifade özgürlüğünün talep edildiği ve devlet otoriteleri tarafından ise bu taleplerin bastırılmaya çalışıldığı bir mücadele dönemi olmuştur.

Özellikle, 17. yüzyıl, İngiltere'de basın üzerinde sıkı bir denetimin olduğu dönemdir. 1644 yılında İngiliz yazar John Milton, basın özgürlüğünü savunan

---

41 Poe, M. T. (2015). *İletişim Tarihi*, Çev: Umut Yener Kaya, İzmir: Islık Yayınevi, s.180-181.

42 İçel, *a.g.e.,* s.62-63.

43 Bankerlik yaparak zengin olmuş Augusburg'lu bir ailedir.

44 Tokgöz, O. (2008*). Temel Gazetecilik*, 7. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi, s.52-54.

45 İngiltere'de 1642 yılında Parlamento ve Kral arasındaki güç paylaşmazlığı nedeniyle bir iç savaş çıkmış ve yıllarca devam eden savaş, Kraliyetin yenilgisiyle sonuçlanmıştır. Dolayısıyla, basının bu şartlarda önemli bir enformasyon kaynağı işlevi görmüş olduğunu söylemek mümkündür. (bkz. Black, J. (2017). *İngiltere Tarihi*, Çev: Aytaç Yıldız, Ankara: Doğubatı Yayınları, s.250 vd.).

46 Briggs A., Burke P. (2011). *Medyanın Toplumsal Tarihi*, Çev: Ümit Hüsrev Yolsal / Erkan Uzun, İstanbul: Kırmızı Yayınları, s.95.

ilk eser olan *Areopagitica*'yı kaleme almıştır. Milton'a göre[47], kitaplar yaşamdan da ötedir. İyi bir kitap, usta bir ruhun yaşamının da ötesine geçecek, sarıp sarmalanış, biriktirilmiş bir can suyu gibidir. İyi bir kitabı tahrip etmek, hayatın özünü yok etmek anlamına gelir ve böylece aklın nefesi kesilmiş ve hayata değil, asıl ölümsüzlüğe darbe vurulmuş olur.

İngiltere'de sansür 1695 yılında kaldırılmıştır[48]. Ancak, özelikle 18. yüzyılın sonlarına kadar Avrupa'nın çeşitli yerlerinde 'sansür', 'imtiyaz verme' ve 'depozito' gibi yöntemlerle, basın alanı yöneticiler tarafından sınırlanmaya çalışılmıştır.

İfade özgürlüğünün gelişimine dair 17. yüzyılda fazla bir aşama kaydedilmemiş olsa da bu konudaki asıl olumlu gelişmeler liberalizmin yükseldiği 18 yüzyılda olmuştur. Thompson'a göre[49], devlet müdahalesi ve denetimin asgarî düzeyde olduğu, olayları bildiren ve onlar üzerine yorum yapan bağımsız bir basın için mücadele etmenin modern anayasal devletin gelişiminde kilit bir rol oynadığı argümanı oldukça güçlüdür. Jeremy Bentham, James Mill ve John Stuart Mill gibi ilk liberal ve demokratik düşünürler basın özgürlüğünü ateşli bir biçimde savunmuş ve basın yoluyla sağlanacak ifade özgürlüğünün iktidarların despotik uygulamalarına karşı bir güvence olarak görmüşlerdir.

Yukarıda bahsedilen gelişmelerin etkisiyle, ilk kez ifade özgürlüğü hukukun alanına girmiştir. 12 Haziran 1776 Virginia (Virjinya) Haklar Bildirgesi, 4 Temmuz 1776 Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Bağımsızlık Bildirgesi ve 1789 Fransız İhtilali sonucunda yayınlanan İnsan ve Vatandaş Hakları Beyannamesi ile ifade özgürlüğü temel hak ve özgürlükler arasında sayılmıştır. Ayrıca 1791 yılında ABD Anayasasına eklenen Birinci Ek Madde (*First Amendment*) ile Kongre'nin söz ve basın özgürlüğünü kısıtlayıcı herhangi bir düzenleme yapamayacağı hususu hükme bağlanmıştır.

18. yüzyılda, aynı zamanda pazar rekabeti ilk büyük gazete patronlarını yaratmıştır. Bu patronlar, modern kitaplar, dergiler ve gazeteler çıkararak düşünce pazarını tekelleri altına almaya çabalamışlardır[50]. Bu dönem, basının geliştiği bir dönemdir. İngiltere'de reklam amacıyla yayınlanan *Daily Universal Register*, 1 Ocak 1788'de *Times* adını almıştır. Bu gazete, İngiltere basın tarihi açısından önem arz etmektedir. Fransa'da da Temmuz 1788'den Mayıs 1789'a kadar sayıları ayda yüz adede kadar ulaşan ve mutlak monarşiye sert biçimde karşı olan yergi gazeteleri çıkarılmıştır. Sadece Paris'te, 1789 yılının sonunda 23 günlük gazete bulunmaktadır[51].

---

47 Milton, J. (2018). *Areopagitica*, Çev: Derman Kızılay, İstanbul: Pinhan Yayınevi, s.36.

48 Dönmezer ve Bayraktar, *a.g.e.,* s.64.

49 Thompson, J. B. (2019). *Medya ve Modernite*, 2. Baskı, Çev: Serdar Öztürk, İstanbul: Kırmızı Yayınları, s.95.

50 Keane, J. (2010). *Medya ve Demokrasi*, 4. Baskı, Çev: Haluk Şahin, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, s.62.

51 Özer, Ö. (2010). *Liberal Basın*, 2. Baskı, İstanbul: Literatürk, s.61, 68.

19. yüzyıla gelindiğinde, sanayi devriminin de etkisiyle basının önemi artmaya başlamıştır. Bu durumun siyasî, ticarî ve toplumsal olmak üzere üç temel nedeni mevcuttur. İlk olarak başta ABD olmak üzere bazı ülkelerde halka oy kullanma hakkı verilmesi sonucunda bireyler birer 'seçmen'e dönüşmüş ve basına, seçmenleri 'olan biten' hakkında bilgilendirme görevi yüklenmiştir. İkinci olarak, fabrikalarda üretilenlerin satılması için talep yaratma ile mal ve hizmetlerin tanıtılması amacıyla 'reklam' olgusu önem kazanmıştır. Bu dönemde, tek kitle iletişim arası konumunda bulunan basın, reklamın da tek taşıyıcısı konumundadır. Ayrıca, özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısında gazetelerde yer almaya başlayan karikatürler ve hikâyeler, edebiyatla birlikte insanların önemli boş zaman değerlendirme unsurlarından bir olmuştur. O halde, gazetelerin, 19. yüzyılda aynı zamanda birer eğlence ve hoşça vakit geçirme (*entertainment)* aracı olduklarını söylemek mümkündür.

1830'lardan sonraki teknolojik ve toplumsal gelişmeler halka dönük bir gazetecilik anlayışını başlatmış, bu akımla birlikte gazetecilik bir yandan fikir gazeteciliğine diğer yandan da magazin gazeteciliğine yönelmiştir[52]. Bu arada, 1881 yılında Fransa'da bugün halen yürürlükte bulunan Basın Kanunu çıkarılmıştır[53].

19. yüzyılın ilerleyen yıllarında, gazete içeriklerinin 'hafiflemesi' eğilimi devam etmiştir. William Randolph Hearst ve Joseph Pulitzer New York'ta gazete kuran iki önemli isimdir. Hearst 1893'te *New York Journal*'ı, Pulitzer de 1896'da *New York World*'ü kurmuştu. Bu gazeteler kısa bir süre içerisinde daha fazla tiraj yapabilmek amacıyla sansasyonel haberlerciliğe yönelmişler ve 'sarı gazetecilik' (*yellow journalism*) kavramı, bu tür haberciliği karşılamak için kullanılmıştır[54]. Bu gazeteler, daha önce hiç görülmediği ölçüde sansasyonalizmi getirmiştir[55]. 1880-1918 yılları arasında, İngiltere'de de 'Yeni Gazetecilik' akımının etkisiyle haberlerde suç, spor, dedikodu, mizah, moda ve ailevi unsurlara daha fazla yer verilmeye başlanmış, gazetelerin biçimi daha ilgi çekici hale getirilmiş, sansasyonelliğe ve milliyetçiliğe yönelik vurgu artmıştır[56].

Basının niteliğindeki düşüş, İkinci Dünya Savaşı sonrasında bu konuda birtakım önlemler almayı gerektirmiştir. ABD'de toplanan Basın Özgürlüğü Komisyonu, 'Özgür ve Sorumlu Bir Basın' adlı raporu yayınlayarak Toplumsal Sorumluluk Teorisinin temellerini ortaya atmıştır. Teoriye göre, basının temel görevleri, siyasî gelişmeler hakkında halkın bilgilendirilmesi ve doğru kararlar verebilmesi için aydınlatılması, hükümetlere karşı 'bekçi köpeği' işlevi görmesi, mal ve hizmetlerin reklamını yaparak ekonomik sisteme katkı sağlamak,

---

52 Alemdar, K., Uzun, R. (2019). *Herkes İçin Gazetecilik*, Ankara: Siyasal Kitabevi, s.253.

53 Dönmezer ve Bayraktar, *a.g.e.,* s.54.

54 Temiztürk, H. (2019). *Kolonyal Dönemden Trump Çağına Amerika'da Gazetecilik*, İstanbul: Kopernik Kitap, s.40.

55 Özer, *a.g.e.,* s.80.

56 Taş, O. (2012). *Gazetecilik Etiğinin Mesleki Sınırları*, İstanbul: İletişim Yayınları, s.47.

toplumun iyi vakit geçirmesini sağlayacak türden yayınlar yapmak (*entertainment*) ve dışarıdan gelebilecek baskılardan korunmak için malî bağımsızlığını korumaktır. Ancak basın bu işlevlerini yerine getirmede yetersiz kalmaktadır. Basın, bu işlevlerini yerine getirebilmesi amacıyla hem kamuoyu tarafından hem de etik kodlar tarafından denetlenmelidir[57].

1980'li ve 1990'lı yıllarda ise 'tabloidleşme' olgusu, basın alanında egemen anlatı yöntemi haline gelmeye başlamıştır. Bu durum, özellikle 1973 pertol krizi sonrasında uygulanan küreselleşme politikalarının bir sonucudur. 19. yüzyılda ortaya çıkan tabloidler, genellikle 'hafif' içeriklere yer veren, renkli ve görsellerin ağır bastığı bir baskı formatına sahip gazete türüdür. Wasserman'a göre[58], 'tabloid'den 'tabloidleşmeye' geçiş sürecindeki anahtar kavram 'sansasyonelleşme'dir. Sansasyonellik, kazalar ve felaketler gibi dramatik olayların veya ilginç insani hikayelerin insanların duygusal tepkilerini harekete geçirecek tarzda bir baskı tekniğiyle sunulması anlamına gelmektedir. Kanımızca tabloidleşme, tek başına bir etik problem teşkil etmekten ziyade, özel yaşamın gizliliğinin ihlâli ve kişilik haklarına saldırıda bulunulması gibi farklı etik problemlere yol açabilecek bir anlatı biçimidir. Oysa Barnett'e göre[59], kimileri de bu habercilik tarzının özellikle gençlerin ve ekrandan daha önce uzaklaşmış olan izleyici kitlelerinin yeniden kazanılmasını sağlayacağını ileri sürerek olumlu karşılamaktadır.

Özellikle 2000'li yıllardan sonra artan teknolojik imkânlar hem gazetecilik pratiklerini değiştirmiş hem de gazeteciler için birçok yeni imkân yaratmıştır. Kitle iletişim alanının 'yöndeşmesi'[60] sonucunda gazeteler ağırlıklı olarak internet üzerinden yayınlanmaya başlamış ve böylece gazetelerin kapsama alanı oldukça genişlemiştir. Bu gelişmeler, ticari kaygıları artırmış ve yayınlanan haberlerin daha fazla 'tık'lanması için tabloidleşmeye ve diğer etik ihlâllere daha fazla başvurulması sonucunu doğurmuştur. Bu durum, şüphesiz ifade özgürlüğünün korunması ile kâr kaygısının yol açtığı hukukî sorunların önüne geçilmesi arasında bir denge kurulmasını gerektirmekte ve bu bakımdan basın hukukunun alanına girmektedir.

Diğer yandan, internet ve gelişen bilgisayar teknolojileri gazetecilik yapmayı oldukça kolaylaştırmış; ana akım medyada iş bulamayan gazeteciler, in-

---

57 Siebert, F. S., Peterson, T., Schramm W. (1984). *Four Theories of the Press*, Urbana and Chicago: University of Illinois Press, s.7, 74-75.

58 Wasserman, H. (2010). *Tabloid journalism in South Africa: True Story!,* Indiana: Indiana University Press, s.16.

59 Barnett, S. (1998). "Dumbing Down or Reaching Out: Is it Tabloidisation Wot Done it?", Ed. J. Seaton, *Politics and the Media: Harlots and Prerogatives at the Turn of the Millenium*, Oxford: Blackwell Publishers'dan akt. Çaplı, Bülent (2002). *Medya ve Etik*, Ankara: İmge Kitabevi, s.101.

60 1990'ların sonlarından itibaren dijital teknolojilerin gelişmesi, yayıncılık, bilgisayar, telekomünikasyon endüstrileri arasında daha önce var olan sınırların ortadan kalkmasına yöndeşme adı verilmektedir (bkz. Çaplı, *a.g.e.,* s.51).

ternet imkânlarını kullanarak oldukça ucuz maliyetlerle milyonlarca kişiye ulaşır hale gelmiştir. Şüphesiz bu durum, ifade özgürlüğü bakımından son derece olumlu bir gelişmedir.

2- Türkiye'de

Türk basınının ilk örnekleri Osmanlı İmparatorluğu döneminde ortaya çıkmıştır. Ancak bu ortaya çıkış, Batılı ülkelere nazaran oldukça geç bir döneme rastlar. Matbaanın, ilk olarak 1726 yılının sonbaharında çalıştığına dair haberler mevcuttur. Yapılan araştırmalarda, matbaanın bu topraklara geç gelmesinin nedeni genel olarak üç ana başlıkta toplanır. Bunlardan ilki, yenilikleri sevmeyen ulemanın matbaaya karşı tutuculuğudur. İkinci neden, güçlü bir esnaf konumundaki yazıcı ve hattatların, geçimlerini tehdit eden matbaaya karşı direnmeleridir. Diğer neden ise, Osmanlı'da okuma-yazma oranı oldukça düşük olduğundan, matbu kitaplara fazla ihtiyaç duyulmamasıdır[61].

Matbaanın Türkiye'ye geç gelmesinde, yukarıda bahsedilen unsurların kısmen etkisi olabilir. Ancak, kanımızca, bu durumun asıl nedeni, Batı'da basının ortaya çıkışını yaratan şartların Osmanlı'da sağlanamamış olmasından kaynaklanır. Zira özellikle Avrupa'da 15. ve 16. yüzyıllarda habere ihtiyaç duyan bir tüccar sınıfın ortaya çıkması ve coğrafi keşifler gibi gelişmeler, Osmanlı'da yaşanmamıştır.

Bilinenin aksine, Sultan II. Mahmud tarafından çıkarılan Takvim-i Vekayi, Osmanlı topraklarında basılı ne ilk gazete ne de ilk süreli yayındı. İlk Türkçe dergi, Mısır'da 20 Kasım 1828'de Mehmet Ali Paşa tarafından haftada iki defa yayınlanan Vakayi-i Mısriyye idi[62].

Sultan II. Mahmud tarafından 1831 yılında çıkarılan Takvim-i Vekayi gazetesinin temel amaçları, Osmanlıların yurt içinde ve yurt dışında meydana gelen olayları öğrenmeleri, yabancılara Osmanlı yönetiminin resmî görüşünün aktarılması ve yanlış haberlerin yayılmasını önleyerek toplumsal huzurun korunmasıdır. 1840 yılında İngiliz asıllı William Churchill tarafından yayınlanmaya başlanan Ceride-i Havadis ise Devlet yardımı gördüğü için yarı-resmî bir nitelik taşımaktadır. Gazete, eğitsel bir amaç taşımış ve sınırlı bir aydın kesime yönelmiştir[63]. Batı ile kıyaslandığında, Türk basın tarihinin en büyük farkı gazetecilik faaliyetini özel girişim yerine Devletin başlatmış olmasıdır. Bu nedenle, basının ilk yıllarında bu alanın hukuken düzenlenmesine de ihtiyaç duyulmamıştır.

Özel girişimle yayınlanan ilk Türkçe gazete 21 Ekim 1860'ta Agâh Efendi ve Şinasi tarafından çıkarılmaya başlanan Tercuman-ı Ahval'dır. Bu gazete, o güne kadar çıkarılan Türkçe ve diğer gazetelerden kat kat fazla ilgi görmüştür.

---

61 Sabev, O. (2016). *İbrahim Müteferrika ya da İlk Osmanlı Matbaa Serüveni*, 4. Baskı, İstanbul: Yeditepe Yayınevi, s.60, 160.

62 Yalman, A. E. (2018). *Modern Türkiye'nin Gelişim Sürecinde Basın 1831-1913*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, s.17-18.

63 Alver, F. (2010): *Gazetecilik Bilimi ve Kuramları*, İstanbul: Kalkedon Yayınevi, s.272-273.

Bu durumun en önemli nedenleri, resmî görüşün dışındaki konulara el atabilmesi ve toplumun dertlerini dile getirmesiydi. Tercuman-ı Ahval'ın Devletin yönetim sistemini de eleştirmesi, çıkışından altı ay sonra kapatılmasına yol açmıştır. 1862'de Şinasi tarafından çıkarılan ve kadrosunda Namık Kemal'in de yer aldığı Tasvir-i Efkâr ise Tercuman-ı Ahval'ın açtığı yolda daha da ileriye gitmiş, Osmanlı yapısı içinde Türk unsurunun haklarını savunmuş ve siyasal polemikler ile basında yepyeni ufuklar açmıştır[64]. Kanımızca, Tercuman-ı Ahval ve Tasvir-i Efkâr ile birlikte Osmanlı'da 'basın özgürlüğü' ilk kez özel girişimciler tarafından talep edilir hale gelmiştir. Bu talebin sonucunda ilk sınırlayıcı düzenlemeler ortaya çıkmıştır.

Türkiye'de basın alanındaki ilk düzenleme 1964 tarihli Matbuat Nizamnamesi'dir. 1909 yılına kadar yürürlükte kalan Nizamname'ye göre, siyasî içerikli süreli yayınlar hükümet iznine tâbi olup verilen izin her zaman geri alınabilirdi. Nizamname, bazı suçların işlenmesi halinde gazetelerin idarî yolla da kapatılabileceğini öngörmüştü[65]. 1867 yılında geçici olarak çıkarılan ancak 1909'a kadar yürürlükte kalan Âli Kararname ise, basın özgürlüğünü oldukça sınırlayan ve gazete kapatmayı kolaylaştıran hükümler içermektedir[66].

Basının bu ilk dönemlerinde yaşanan gelişmeler, Türk basın tarihinde günümüze dek süregelen gazeteciler ile hükümetler arasında yaşanan çekişmelerin başlangıç noktasını oluşturması bakımından önem arz etmektedir. Her ne kadar Batı'da da basının ilk yıllarında benzer örnekler yaşanmış olsa da orada özellikle 18. yüzyılın sonundan başlamak üzere basın özgürlüğü tamamen tesis edilmiştir. Oysa Türkiye'de, Batı ile aynı tarihsel süreçlerin yaşanmamasının bir sonucu olarak keskin dönüşümler yaşanmamış ve basın özgürlüğü konusu geçmişten günümüze her zaman problemli bir alan olarak kalmıştır.

1876 yılında Birinci Meşrutiyet ilân edilmiş ve Kanun-i Esasi'nin (Anayasa) 12. maddesinde "*matbuat kanun dairesinde serbesttir*" ifadesine yer verilmiştir. Bu ibare, basın özgürlüğünün sağlanması bakımından yeterli olmasa özü bakımından üstün bir değere sahipti[67]. Ancak, Anayasa, 1878 yılında Osmanlı-Rus savaşı gerekçe gösterilerek aslıya alınmıştır. Kanımızca da basın özgürlüğünün ilk kez anayasal bir hak olarak tanınması olumlu bir gelişmedir.

Sultan II. Abdülhamid döneminde ise, önceki dönemde konulmuş olan sansür muhafaza edilip kuvvetlendirilmiş ve gazetelerden başka hemen hemen bütün basılı türlere kadar uzanmıştır. Önce, gazete ve dergilere belli ölçüde bir yorum özgürlüğü verilmiş ancak bu özgürlük çabucak kısıtlanmış ve çok kez komiklik derecesine varan sıkı bir sansür konulmuştur. Ancak buna rağmen,

---

64 Koloğlu, O. (2006). *Osmanlı'dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi*, İstanbul: Pozitif Yayınevi, s.43-46.

65 Dönnmezer ve Bayraktar, *a.g.e.,* s.163-164.

66 Topuz, Hıfzı (2003). *2. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi*, İstanbul: Remzi Kitabevi, s.45-46.

67 Dönnmezer ve Bayraktar, *a.g.e.,* s.165.

gazete sayıları ve okuyucu sayıları artmıştır[68]. Sıkı sansür, 24 Temmuz 1908'de İkinci Meşrutiyetin ilân edilmesiyle son bulmuştur. 24 Temmuz, o tarihten günümüze 'basın bayramı' olarak kutlanmaktadır.

İkinci Meşrutiyetin ilânından bir yıl sonra 1909 tarihli Matbuat Kanunu çıkarılmıştır. Bu Kanun, süreli yayınlarda önceden izin alma yerine beyanname sistemini getirmiştir. Ancak, 1913 yılında yapılan değişiklikle gazete çıkarılması depozito yatırma şartına bağlanmış ve Devletin güvenliğine ilişkin nedenlerle hükümete gazete kapatma yetkisi de tanınmıştır. Bir yıl sonra Kanun yeni bir değişikliğe uğratılarak bazı haberlerin yayınlanması sansüre bağlanmıştır. Sansür, 1919-1923 arasındaki sıkıyönetim döneminde her türlü yayını kapsayacak şekilde uygulanmıştır[69]. Bu gelişmeleri, olağanüstü bir dönemin olağan sonuçları olarak değerlendirmek mümkündür.

Basın özgürlüğü konusundaki mücadele, millî mücadele döneminde de sürmüştür. Bu dönemde, birçok gazete Mustafa Kemal hareketine destek vermiş ve bu durumun sonucu olarak 16 Mart 1920 tarihinde İstanbul'u işgal eden İngilizler Türk basınına yönelik sansürü iyice şiddetlendirmiştir. Hüseyin Cahit, Ziya Gökalp, Ağaoğlu Ahmet, Aka Gündüz, Süleyman Nazif gibi ünlü kişiler Malta adasına sürülmüştür[70].

1924 Anayasası, basın özgürlüğünü 1876 Anayasası'nın düzenleyişine benzer biçimde kabul etmiştir. 1925 yılında çıkarılan Takrir-i Sükûn Kanunu, hükümete belirli yayınları yasaklama yetkisi verirken Hıyaneti Vataniye Kanunu da belirli konularda yayın yapılmasını 'vatana ihanet' olarak nitelendiriyordu. Bu Kanunlara dayanan uygulamalar sert uygulamalar olsa da köklü siyasal ve toplumsal değişim, söz konusu sert uygulamaları zorunlu kılmıştır ve bu Kanunlar, geçiş döneminin unsurları olarak kalmıştır[71].

Daha sonra, 1881 sayılı Matbuat Kanunu 25 Temmuz 1931 tarihinde kabul edilmiştir. Kanun beyanname sistemini kabul etse de bu hüküm 1938 yılında siyasî gazete ve dergilerin depozitoya bağlanması şeklinde değiştirilmiştir Ayrıca, her türlü gazete ve dergi çıkarmak izne bağlanmıştır. 1938 yılında yapılan bu değişiklikler 1946 yılında kaldırılmış ve Kanun 1931'deki haline geri döndürülmüştür[72]. 1938'de yapılan ve İkinci Dünya Savaşı sonuna kadar yürürlükte kalan değişikliğin gerekçesi, özellikle Almanya aleyhine çıkan yazıların önüne geçmek ve Türkiye'yi olası bir gerilimden uzak tutmaktır. Bu durum, yalnızca içerideki gelişmelerin değil, dış etkenlerin de ifade özgürlüğünü sınırlayıcı politikalara yol açabileceğini göstermektedir.

---

68 Lewis, Bernard (2000). *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, 8. Baskı, Çev: Metin Kıratlı, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayını, s.185-186.

69 İçel, *a.g.e.,* s.77.

70 Perin, C. (1974). *Tarih Boyunca Düşünce ve Basın Özgürlüğü*, İstanbul: Remzi Kitabevi, s.95.

71 Özek, *a.g.e.,* s.18.

72 Dönmezer ve Bayraktar, *a.g.e.,* s.170-171.

15 Temmuz 1950 tarihinde çıkarılan 5680 sayılı Basın Kanunu liberal bir kanundur. Yeniden beyanname sistemi kabul edilmiştir. Ayrıca, gazete sahipleri cezai sorumluluklarından kurtulmuşlardır. Ancak, 1954 yılında çıkarılan Neşir Yoluyla veya Radyo ile İşlenecek Cürümler Hakkında Kanun ile gazetecilerin ispat hakkı ellerinden alınmış ve şikâyete bağlı suçlar için savcıların re'sen harekete geçmesi kabul edilmiştir[73]. Dolayısıyla, 1950'de başlayan liberalleşme fazla uzun ömürlü olmamıştır. 1950'ler Türk gazeteciliğinde Babıâli geleneğinin oturduğu yıllar olmuştur. Gazeteci Bedii Faik'e göre[74], ilk gazeteciler hem gazetenin sahibi hem de başyazarıdır. Çünkü onlar söyleyecek şeyleri olduğu için gelmişlerdir.

Basın özgürlüğünün tam olarak ilk kez 1961 Anayasası ile kabul edildiğini söylemek mümkündür. Bu Anayasa ile, *"matbuat kanun dairesinde serbesttir"* hükmü yerine *"basın hürdür, sansür edilemez"* ilkesi kabul edilmiştir (m.22/1) Uygulamaya bakıldığında, 1961-1970 arası dönem, en geniş basın özgürlüğünün yaşandığı dönem olarak kabul edilebilir. Bu dönem, haber alma özgürlüğü ile söz ve yazı, toplantı ve gösteri, eleştiri, yorum, mizah ve diğer tüm basın özgürlükleri bakımından oldukça parlak bir dönemdir[75].

1980'li yıllarla birlikte artık basın olarak bilinen bir dönem kapanmış, medya olarak isimlendirilen yeni bir dönem açılmıştır[76]. Bu durumun nedeni bu dönemde dünyada ve Türkiye'de uygulanmaya başlanan liberal politikalardır. Bu politikaların sonucunda Bedii Faik'in 1950'li yıllar için tasvir ettiği gazetecilik dönemi sona ermiş, yeni dinamikleri olan farklı bir dönem başlamıştır. Bir önceki başlıkta gelişim süreci üzerinde durulan tabloidleşme olgusu, Türkiye'de de bu dönemin öne çıkan gazetecilik anlayışını temsil etmektedir.

1950'de yürürlüğe giren 5680 sayılı Kanun, çeşitli değişikliklerle 2004 yılına kadar yürürlükte kalmıştır. Özellikle 1990'lı yılların sonlarına doğru Türkiye ile AB ilişkilerinin gelişmesi ve 1999 yılında Türkiye'ye AB'ye 'aday ülke' statüsünün verilmesi ile kitle iletişim alanını düzenleyen mevzuatta liberalleşmeye gidilmiş ve bu anlayışla, 2004 yılında, 5680 sayılı Kanunu ilga eden 5187 sayılı Basın Kanunu çıkarılmıştır.

Yeni Basın Kanunu, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) 10. maddesini Kanun maddesi haline getirmiştir. Dolayısıyla, basın özgürlüğü, iç hukukta herkesin ifade özgürlüğü anlamında korunan temel bir insan hakkı olarak tanınmıştır[77]. 5187 sayılı Kanun'un, bu dönemde uygulanan liberalleşme politikalarının bir sonucu olduğunu söylemek mümkündür.

---

73 Topuz, *a.g.e.,* s.195-196.

74 Gezgin, S., Polat, V., Arcan, H. E. (2016). *Türkiye Sözlü Basın Tarihi Cilt I*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, s.76-77.

75 Yazıcı, R. (1986). *Anayasalarımızda Basın Hukuku*, Ankara: Gazeteciler Cemiyeti Yayını, s.34.

76 Kaya, A. R. (2009). *İktidar Yumağı*, Ankara: İmge Kitabevi, s.111.

77 Topuz, H., Yaşar, R. (2020). *Yakın Dönem Türk Basın Tarihi*, İstanbul: Notabene Yayınları, s.64.

Özellikle, 2000'li yılların başından itibaren, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de basın alanı dijital dönüşüme uğramaya başlamış ve basılı süreli yayınlar, aynı zamanda internet üzerinden de yayınlanmaya başlamıştır. Ancak, zaman içerisinde bu dönüşüm daha da keskinleşmiş ve bazı gazeteler kâğıt baskıdan vazgeçerek yalnızca internet ortamında yayınlanmaya başlamıştır. Habertürk ve Vatan Gazeteleri, bu durumun birer örneğidir. Hatta, ilk sayısını 1921 yılında çıkaran Resmî Gazete bile 2018 yılından itibaren kâğıt baskıyı bırakmıştır. Online gazetecilik, çok daha düşük maliyetlerle çok geniş kitlelere ulaşılmasına imkân sağlamakla birlikte, daha önce de belirtildiği üzere, basın alanını 5187 sayılı Basın Kanunu'nun dışına çıkarmaktadır.

2016 yılında gerçekleşen darbe girişiminin ardından yaklaşık iki yıl süren bir olağanüstü hâl ilân edilmiş ve bu dönemde basın özgürlüğü alanında önemli gerilemeler yaşanmıştır. AB Komisyonu'nun 2018 ve 2019 yıllarında yayınladığı İlerleme Raporlarında[78], Türkiye'nin ifade özgürlüğü alanında ciddi gerileme yaşadığı belirtilmiştir.

2016 yılında Sınır Tanımayan Gazeteciler'in (*Reporters Sans Frontiers*-RSF) yayınladığı raporda, ifade ve basın özgürlüğü alanında Türkiye, 180 ülke arasında 151. sırada kendisine yer bulmuştur. Freedom House raporuna göre ise, Türkiye, 2014 yılından itibaren ifade özgürlüğü alanında geriye gitmektedir. Kuruluşun 2015 yılı basın özgürlüğü raporunda, Türkiye 156. sırada yer alarak 'özgür olmayan ülkeler' arasında yer almıştır[79]. Bu kuruluşların denetimi hem uluslararası denetime hem de birer STK olarak kamuoyu denetimine vücut verir.

1828 yılından günümüze kadar geçen yaklaşık 200 süreçte Türkiye'de basın özgürlüğünün istenilen seviyeye henüz gelmediğini söylemek mümkündür. Bu sürede, basın özgürlüğü zaman zaman tesis edilse de çeşitli nedenlerle sürekli kesintilere uğramıştır. Kanımızca, bu durum, gazetecilik mesleği pratiklerinin Türkiye'de henüz oturmamış olmasıyla ilgili bir durum değildir. Aksine, söz konusu pratiklerin oluşmasına, özellikle 1860 sonrası ortaya çıkan özel fikir gazeteleri ve kabaca 1950-1980 arasında uygulanan 'Babıâli gazeteciliği' faaliyetleri çok önemli katkılarda bulunmuştur. Ancak, Türkiye'nin demokrasiyle geç tanışması, basına duyulan talebin çok geç ortaya çıkması, toplumun eğitim seviyesinin uzun yıllar düşük kalması gibi nedenler sonucunda ilk basın kuruluşları Avrupa'ya nazaran çok geç ortaya çıkmıştır. Bu durumu, Avrupa ile Türkiye arasındaki tarihsel gelişim farkıyla açıklamak mümkündür.

Son yıllarda yaşanan olumsuz gelişmelerin haricinde, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin kararları bile Türkiye'de basın özgürlüğü olgusunun uzun yılları kapsayan problemler içerdiğini ortaya koymaktadır. 1959-2019 yılları

---

78 akt. Göngen, M. A. (2021). *AB Kriterleri Işığında Türkiye'de İfade ve Basın Özgürlüğü*, Konya: Literatürk Academia, s.324-325, 327.

79 akt. Göngen, *a.g.e.,* s.339, 342, 344.

arasında hakkında en fazla ihlâl kararı alınan ülke Türkiye'dir. Türkiye'nin mahkûmiyet kararlarında ifade özgürlüğü ikinci sıradadır[80].

Kanımızca, problemli olarak başlayan ve problemli olarak devam eden basın-yayın alanının demokratikleşmesi için öncelikle mevcut demokrasinin daha iyi bir hale gelmesi ve insan haklarının geliştirilmesi gerekmektedir. Basın özgürlüğü, bu unsurların bir sonucu olarak ortaya çıkacaktır.

C- YAZILI BASININ NİTELİK VE ÖZELLİKLERİ

Kamunun bilme hakkı, siyasal yapıların sürdürülmesi, korunması ve geliştirilmesi için temel şart olarak algılanmaktadır. Siyasal yapılar ise insanların mutlu ve özgürce yaşayabilmeleri için gerekli temel hakların korunması ve geliştirilmesinin olmazsa olmaz şartını oluşturmaktadır. Bütün bunların temelinde, bilginin serbest dolaşımını savunan yaklaşım bulunmaktadır. Acaba bireylerin neden bilme hakkı vardır? John Stuart Mill, bilginin, bireyin kendi iyiliği için gerekli olup, kişiliğin oluşmasında önemli bir rol üstlendiğini belirtmekteydi. Mill'e göre, kişilik, insanların en iyi olabilmesinin temel şartıdır[81].

O halde, bilginin serbest dolaşımını sağlayacak en etkin aracın güvenilir bir basın-yayın olduğunu söylemek mümkündür. Bu nedenle, günümüzde basın, yasama yürütme ve yargı erklerinden sonra, özel sektörün elinde de olsa, 'dördüncü erk' olarak kabul edilmektedir. Toplumsal Sorumluluk Teorisine göre[82], basın, hükümetlere karşı bireyin haklarını koruyan bir 'bekçi köpeği'dir (*watch dog*).

Basın, siyasal iktidarın kullanılışını sürekli olarak gözetlemek, eleştiri ve uyarılarda bulunmak suretiyle yönetenler tarafından yetki sınırlarının aşılmasını ve iktidar sapmalarını önleyebilir. Sorumluluk duygusu taşıyan seviyeli ve ağırbaşlı bir basının, demokratik toplumlarda hatırı sayılır bir manevî otoriteye sahip olabileceğine şüphe yoktur[83].

Basın, sadece yönetilenlerin değil, yönetenlerin de işine yarayan bir araçtır. Kitle iletişim araçları, günümüzde siyasal güçlerin kitlelere ulaşabilmesinin ve kendilerine taraftar bulabilmesinin tek yoludur. Örneğin, büyük açık hava toplantıları, daha önceden kitle iletişim araçlarınca ortam hazırlanmadıkça ve daha sonra yine bunlar tarafından değerlendirilmedikçe fazla bir anlam taşımayabilir[84].

Basının yukarıda bahsedilen niteliklerini gerçekleştirmesi için özgür olması ve tarafsız haber verme özelliğine sahip olması gerekmektedir. Zira Anayasa'da da Devletin, basın ve haber alma hürriyetlerini sağlayacak tedbirleri ala-

---

80 akt. Göngen, *a.g.e.,* s.337.

81 akt. Çaplı, *a.g.e.,* s.21.

82 Siebert, Peterson ve Schramm, *a.g.e.,* s.74.

83 Kapani, M. (1993). *Kamu Hürriyetleri*, 7. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları, s.269.

84 Kışlalı, A. T. (2003). *Siyasal Sistemler*, 6. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi, s.21-22.

cağı hükme bağlanmıştır (m.28/2). Ayrıca, 5187 sayılı Kanun'da basın özgürlüğünün "bilgi edinme, yayma, eleştirme, yorumlama ve eser yaratma haklarını" kapsadığı belirtilmektedir (m.3).

Basın yayın organları bir olayı haber olarak verirken, onun haber değerine sahip olmasına dikkat etmelidir. Haberde başlıca; gerçeklik, kamu yararı ve kamusal ilgi, güncellik ile haberin veriliş şekli ile konusu arasında fikrî bağlılık unsurları bulunmalıdır[85]. Zira haber, kamunun bilme hakkını doyuracak en önemli içeriktir. Bu unsurlar yargı denetimi bakımından önem arz eder.

Basının diğer kitle iletişim araçlarına göre daha farklı avantajları ve dezavantajları da mevcuttur. Yazılı basın, haberleri daha ayrıntılı, derinliğine inerek sunar. Radyo ve televizyona oranla, haber verme bakımından daha az hızlıdır. Zamanı radyo ve televizyona göre daha elverişli olarak kullanmaları, daha kapsamlı haber vermelerini sağlar. Bu nedenle, yazılı basının ekonomik imkânları yeterliyse, haber malzemesi fazlalığı halinde, sayfalarını artırma imkânını her zaman zorlayabilir. Radyo ve televizyon ise, hiçbir zaman yazılı basının bu özelliğinden yararlanamaz. Ancak, gazete ve dergi, göze hitap eden kitle iletişim aracı olduklarından, okuma-yazma bilmeyenler tarafından takip edilebilmeleri mümkün değildir[86].

Daha önce de bahsedildiği üzere, günümüzde, gelişen internet teknolojilerin sayesinde geleneksel basın aynı zamanda online platformlarda da temsil edilmeye başlanmış ve böylece, insanların habere daha kolay ve daha fazla erişim sağlaması imkânı doğmuştur. Ayrıca, sosyal medyanın da etkisiyle yayıncılık imkânları artmış; gazeteciler ve hatta sıradan insanlar, düşük maliyetlerle internet üzerinden habercilik yapmaya başlamışlardır. Tüm bu gelişmeler, basının insan yaşamındaki önemini ve 'sorumluluk' anlayışına duyulan ihtiyacı artırmıştır.

D- YAZILI BASININ ÖNEMİ: KİŞİLER VE TOPLUM ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Basın, günümüzde insanlar üzerinde oldukça etkili bir konumda bulunmaktadır. Basın, bu etkisini 'haber verme' ve 'gündem belirleme' işlevlerinden almaktadır. Ayrıca, basının insanlar ve dolayısıyla da toplum üzerinde olumlu etkileri mevcuttur. Bunlardan en önemlisi, basının, kişiyi olan bitenden haberdar etmesi, bilinçli bir seçmen kitlesi ortaya çıkarması ve önceki başlıkta da ifade edildiği üzere demokratik bir toplumun oluşmasına katkıda bulunmasıdır. Ancak basının kişiler ve toplum üzerinde sakıncalı olabilecek etkileri de mevcuttur. Bunların bazıları gazetecilerin bilinçli davranışlarından kaynaklanabileceği gibi bazıları da ifade özgürlüğünün sınırlarının istemsizce aşılmasından kaynaklanabilir.

---

[85] Çiftci, A. (2018). *Vatandaşlık Bilgisi Demokrasi ve İnsan Hakları*, 6. Baskı, Ankara: Gazi Kitabevi, s.351.

[86] Tokgöz, *a.g.e., s*.113-114.

Basının toplum üzerinde yaratabileceği olumsuz etkilerden ilki, yayınlanan haberlerin doğru olmaması durumunda ortaya çıkmaktadır. Bu durumda, 'kamunun bilme hakkı' zarar görecektir. Özer'e göre[87], doğruluk kavramı haberde adı geçen isimlerin doğru verilmesi, alıntıların doğru bir biçimde yeniden üretilmesi ya da olayların açıkça ilişkilendirilmesi demektir. İyi gazeteci hakkaniyetli davranmalıdır. Tokgöz ise[88], gazetecinin sorumluluğunun genelde haberlerin doğru olmasıyla ilişkilendirildiğini ifade etmektedir. Haber doğru olduğu kadar gerçek olmalı ve yorum yapılmıyorsa nesnel ölçüler dahilinde verilmelidir.

Doğruluk sorununun haricinde, özellikle Anayasa'nın basın özgürlüğünü düzenleyen ve çalışmanın bir sonraki başlığında etraflı bir biçimde ele alınmış olan 28. maddesi ile Basın Kanunu'nun 3. maddesi, bazı sakıncalı basın içeriklerinden bahsederek bu içeriklerin ifade özgürlüğünün sınırlandırılması için gerekçe teşkil ettiklerini hükme bağlamıştır. Söz konusu içerikler, genel olarak, özel yaşam ihlâli, şeref ve haysiyete yönelik saldırılar, genel ahlâka aykırılık, kamu düzenine aykırılık ve devletin varlığına tehdit içeren yayınlardan oluşmaktadır. Aşağıda bunlardan kısaca bahsedilmiştir.

Özel hayat hakkının ihlâli de yazılı basında sıkça karşılaşılan problemlerden biridir. Anayasaya göre, "*herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz*" (m.20/1). Özel yaşam, kişilik hakkını oluşturan varlıklardandır. Özel yaşamın bir kişisel varlık olarak korunması sayesinde kişiler başkalarının takiplerinden ve bakışlarından uzak, isteğine uygun bir yaşam ve kişiliğini geliştirme alanına sahip olmuşlardır[89]. Basının bilgi verme hakkının özel hayatın sınırında sona erdiği ve bunun istisnasının kamu yararı olduğu kural olarak kabul edilmektedir[90].

Özel yaşam ihlâlinden sonra basının sakıncalı etkilerinden bir diğeri de şeref ve haysiyete yönelik saldırılardır. Bu iki husus, aynı zamanda çalışmanın ilk başlığında değinilmiş olan cevap ve düzeltme hakkının doğması için gereken iki ön şartı oluşturmaktadır. Kılıçoğlu'na göre[91], kişiler bazı değerlere doğuştan sahip olmalarına rağmen bazılarını sonradan kendi davranışlarıyla (meslekî yetenek, siyasî düşünceler, bilim, sanat, spor gibi alanlardaki başarılar vb.) elde eder. Böylece, şeref ve haysiyet, bir kimsenin, toplum tarafından objektif olarak bir değer süzgecinden geçirilmesi sonucu elde ettiği bütün manevî değerlerin toplamıdır.

---

87 Özer, *a.g.e.,* s.102.

88 Tokgöz, *a.g.e.,* s.128.

89 Kılıçoğlu, *a.g.e.,* s.116.

90 Baudry, P., Sorbets, C., Vitalis, A. (2007). "Le conflit entre liberté d'informer et secret de la vie privée (extraits)", *Medias et vie privée*, Dossier rélaisé par Cristophe Bigot, n.940, s.11-13'ten akt. Akyürek, G. (2011). *Özel Hayatın Gizliliğini İhlâl Suçu*, Ankara: Seçkin Yayınevi, s.38.

91 Kılıçoğlu, *a.g.e.,* s.87-88.

Yukarıdaki tanımdan yola çıkarak şeref ve haysiyet kavramının oldukça geniş bir kavram olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca, şeref ve haysiyetin korunmasını talep etmek, insanın en temel haklarından birisidir. Zira Anayasanın 17. maddesine göre, herkesin, yaşama, maddî ve manevî varlığını koruma ve geliştirme hakkı mevcuttur. Ayrıca Anayasanın 26/2 maddesi de şeref ve haysiyeti korumakta ve bunun ifade hürriyetinin sınırlarından biri olduğunu öngörmektedir. Anayasanın 20. maddesinde ise 'özel hayat hakkı ile aile hayatına saygı gösterilme hakkı' koruma altına alınmıştır.

Basın, şeref ve haysiyeti ihlâl eden bir olayı kamu yararı bulunmadıkça açıklama hakkına sahip değildir[92]. Ancak, kişilik haklarını ve şeref ve haysiyeti korumak amacıyla 'eleştiri', 'haber verme' ve 'yaratma' haklarını ortadan kaldırmamak gerekmektedir. Üstün nitelikte kamu yararı veya bireysel yarar (MK[93]. m.24) bulunduğu durumlarda, kişisel hak ile şeref ve haysiyetin zedelenmesine göz yumulabilir[94] [95]. Medeni Kanun'un 25. maddesi ile kişinin adı üzerindeki hakkı korunmaktadır.

Basın tarafından yayınlanan kimi içerikler, genel ahlâk bakımından da problem teşkil edebilir. Genel ahlâk, son derece geniş bir kavramı ifade etmektedir. Ceza hukuku açısından genel ahlâk, belirli bir dönemde toplumda mevcut olan, ortak, genel ve ortalama seksüel hayatla ilgili değer yargıları ve anlayıştır. Ne bu konudaki fanatik anlayış ne de aşırı liberal anlayış genel ahlâk kavramı içerisinde düşünülemez. Genel ahlâka aykırı olduğu gerekçesiyle basın özgürlüğünü sınırlamak için söz konusu fiilin 'tipik' olması zorunludur. Aksi takdirde basın özgürlüğü zedelenecektir[96].

Üzerinde durulması gereken diğer bir husus da kamu düzeninin korunmasıdır. Özek'e göre[97], kamu düzeni, çok kullanılan bir terim olduğu kadar çok tartışılan da bir kavramdır. Kamu düzeni, toplumsal disiplin, güven, huzur ve barışın sağlanmasına yönelik sistemleştirmeyi ifade etmektedir. Ancak bu terimlerin muğlaklığı, bu terimlerin kapsamına girecek fiillerin, anayasal temel

---

92 Kılıçoğlu, *a.g.e.,* s.106.

93 *4721 sayılı Türk Medeni Kanunu* (R.G. Tarih: 08.12.2001 / Sayı: 24607).

94 Özek, *a.g.e.,* s.283, 285, 291.

95 15/12/2020 T. ve 2018/25073 sayılı Anayasa Mahkemesi Kararına göre, kamuya mâl olmuş kişiler, sıradan kişilere göre eleştiriye daha fazla tahammül etmelidir: "*Başvuru konusu olaydaki paylaşım, kamuoyu tarafından tanınan bir siyasetçiye yönelik olduğu için kabul edilebilir eleştiri sınırları, sıradan bir insan ile karşılaştırıldığında daha geniştir. Bu sebeple, M.G.'nin, kendisine yönelik eleştirilere sıradan insanlara göre daha fazla hoşgörü göstermesi gerekir.*" … "*Kullanılan dil ve üslubun muhatabı açısından rahatsız edici olduğu açıktır. Ancak Anayasa Mahkemesi'nin pek çok kararında benimsediği gibi, demokratik bir toplumun zorunlu temellerinden olan, toplumun ilerlemesi ve bireyin özgüveni için gerekli temel şartlardan birini teşkil eden ifade özgürlüğü, sadece kabul gören ve/veya zararsız yahut kayıtsızlık içeren bilgiler ya da fikirler için değil, aynı zamanda kırıcı, şok edici veya rahatsız edici olanlar için de geçerlidir*".

96 Özek, *a.g.e.,* s.141.

97 Özek, *a.g.e.,* s.327-328.

ilkelere ve demokratik rejimin vazgeçilmez kurallarına göre tespit edilmesine bağlıdır.

Bu başlıkta bahsedilecek olan hususlardan sonuncusu, devletin varlığı ve korunmasıdır. 'Ülke'ye, 'millete', 'siyasî iktidar düzenine' ve 'yasama, yürütme ve yargı' organlarına karşı fiiller, doğrudan doğruya dar anlamda 'devlete karşı işlenen suçlar'ı oluşturmaktadır[98].

E- YAZILI BASINDA DENETİM

Yazılı basın, denetim bakımından diğer mecralardan farklılık arz etmektedir. Diğer mecraların aksine, basını kontrol eden merkezî bir yapıdan söz etmek mümkün değildir. Süreli yayınlar ancak yayınlandıktan sonra mahkemeler tarafından denetlenmektedir. O halde, yazılı basının 'yargı denetimi'ne tâbi olduğunu söylemek mümkündür. Basım öncesi ve basım anında denetim yoktur. Zira bunlar sansüre vücut verir ve böyle tutumlar demokrasi ile yönetilen hukuk devletlerinde kabul edilemez.

Kişiler arasında çıkan anlaşmazlıkların giderilmesinde, en etkili ve nesnel yol, yargı yerlerinin işe karışmaları ve anlaşmazlıkları gidermeleridir[99].

Çalışmanın ilk başlığından hatırlanacağı üzere, süreli yayınlardaki cezaî sorumluluk eser sahibine aittir. Eser sahibinin belli olmadığı veyahut çeşitli nedenlerle bu kişiye ulaşılamadığı durumlarda ise sorumlu müdür ile sorumlu müdürün bağlı olduğu bir üst amir müteselsilen sorumlu tutulmaktadır (m.11). Hukukî sorumluluk ise eser sahibi ile birlikte yayın sahibine aittir (m.12). Kanun koyucunun burada basamaklı bir sorumluluk anlayışını benimsediği görülmektedir. Basamaklı sorumluluk sisteminde yazı işleri müdürü esas fail ile birlikte cezalandırılmamakta, fail bulunmadığı zaman sorumlu tutulmaktadır. Yani bu basamaklardan birinde sorumlu bulunduğu sürece, diğer basamaklardaki kişilerin cezalandırılması söz konusu değildir[100].

"*Basılmış eserler yoluyla işlenen veya bu Kanunda öngörülen diğer suçlarla ilgili ceza davalarının bir muhakeme şartı olarak, günlük süreli yayınlar yönünden dört ay, diğer basılmış eserler yönünden altı ay içinde açılması zorunludur*" (m.26/1). Ayrıca, basılmış eserler yoluyla işlenen veya bu Basın Kanunu'nda öngörülen diğer suçlardan dolayı açılan davalardan, ağır ceza işlerinden olanlar ağır ceza mahkemelerinde, diğerleri asliye ceza mahkemelerinde görülür (m.27/1). Yine, ilk başlıktan hatırlanacağı üzere, cevap ve düzeltme hakkının kullanılmasıyla ilgili sorunlardan kaynaklanan davalar da sulh hukuk ve asliye hukuk mahkemelerinde görülmektedir (m.14).

Basın Kanunu'nun haricinde, Anayasa da bazı durumlarda uygulanmak üzere yargı denetimini öngörmektedir. Anayasa'nın ifadeyi açıklama hakkını güvence altına alan 26. maddesi, ikinci fıkrasında bu hakkın "*millî güvenlik,*

---

98 Özek, *a.g.e.,* s.405.

99 Gözübüyük, Ş. (2008). *Yönetim Hukuku*, 27. Baskı, Ankara: Turhan Kitabevi, s.374.

100 bkz. İçel, *a.g.e.,* s.285.

kamu düzeni, kamu güvenliği, Cumhuriyetin temel nitelikleri ve Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünün korunması, suçların önlenmesi, suçluların cezalandırılması, Devlet sırrı olarak usulünce belirtilmiş bilgilerin açıklanmaması, başkalarının şöhret veya haklarının, özel ve aile hayatlarının yahut kanunun öngördüğü meslek sırlarının korunması veya yargılama görevinin gereğine uygun olarak yerine getirilmesi amaçlarıyla" sınırlanabileceğini öngörmektedir.

Basın ile ilgili olarak birtakım sınırlamalar getiren esas hüküm, basın özgürlüğünü güvence altına alan 28. maddenin beşinci fıkrasıdır. Buna göre, "*Devletin iç ve dış güvenliğini, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü tehdit eden veya suç işlemeye ya da ayaklanma veya isyana teşvik eder nitelikte olan veya Devlete ait gizli bilgilere ilişkin bulunan her türlü haber veya yazıyı, yazanlar veya bastıranlar veya aynı amaçla, basanlar, başkasına verenler, bu suçlara ait kanun hükümleri uyarınca sorumlu olurlar. Tedbir yolu ile dağıtım hâkim kararıyla; gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunun açıkça yetkili kıldığı merciin emriyle önlenebilir. Dağıtımı önleyen yetkili merci, bu kararını en geç yirmidört saat içinde yetkili hâkime bildirir. Yetkili hâkim bu kararı en geç kırksekiz saat içinde onaylamazsa, dağıtımı önleme kararı hükümsüz sayılır*".

Yukarıda bahsedilen hüküm, yayın unsurunun yokluğuna rağmen yaptırımı mümkün kılmaktadır. Hükmün amacı, söz konusu suçların ağırlığı nedeniyle bunlara daha ilk anda engel olunması arzusudur. Yayın gerçekleştikten, fikir ürünü umuma sunulduktan sonra alınacak her türlü tedbirin yayınla ortaya çıkan zarar yahut tehlikeyi ortadan kaldırmaya yetmeyeceği düşünülmüştür[101].

Dağıtımın önlenmesi kararının yanı sıra dağıtılan yayının toplatılması da bazı şartlar dahilinde mümkün kılınmıştır. "*Süreli veya süresiz yayınlar, kanunun gösterdiği suçların soruşturma veya kovuşturmasına geçilmiş olması hallerinde hâkim kararıyla; Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, milli güvenliğin, kamu düzeninin, genel ahlakın korunması ve suçların önlenmesi bakımından gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunun açıkça yetkili kıldığı merciin emriyle toplatılabilir. Toplatma kararı veren yetkili merci, bu kararını en geç yirmidört saat içinde yetkili hâkime bildirir; hâkim bu kararı en geç kırksekiz saat içinde onaylamazsa, toplatma kararı hükümsüz sayılır*" (m.28/7). Ayrıca, "Türkiye'de yayımlanan süreli yayınlar, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, Cumhuriyetin temel ilkelerine, milli güvenliğe ve genel ahlaka aykırı yayımlardan mahkûm olma halinde, mahkeme kararıyla geçici olarak kapatılabilir. Kapatılan süreli yayının açıkça devamı niteliğini taşıyan her türlü yayın yasaktır; bunlar hâkim kararıyla toplatılır" (m.28/9). Fakat bu hususlar Basın kanununda öngörülmemiştir.

Anayasa ile benzer olarak, Bazı Kanunu da el koyma, dağıtım ve sayış yasaklarıyla ilgili bir düzenleme getirmiştir. Buna göre, "*soruşturma için sübut vasıtası olarak her türlü basılmış eserin en fazla üç adedine Cumhuri-*

[101] Yazıcı, *a.g.e.,* s.129.

yet savcısı, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kolluk el koyabilir" (m.25/1). Soruşturma veya kovuşturmanın başlatılmış olması şartıyla 25.7.1951 tarihli ve 5816 sayılı Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkında Kanun'da, Anayasanın 174. maddesinde yer alan inkılâp kanunlarında, TCK, Terörle Mücadele Kanunu gibi Kanunların bazı hükümlerine aykırı yayın yapılması halinde basılmış eserlerin tamamına hâkim kararıyla el konulabilir (m.25/2). Hangi dilde olursa olsun, Türkiye dışında basılan süreli veya süresiz yayın ve gazetelerin Anayasa'nın 28. maddesinin ikinci fıkrasında belirtilen suçları içerdiklerine dair kuvvetli delil bulunması halinde, bunların Türkiye'de dağıtılması veya satışa sunulması, Cumhuriyet Başsavcılığının talebi üzerine sulh ceza hâkiminin kararı ile yasaklanabilir. Gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet Başsavcılığının kararı yeterlidir. Bu karar en geç yirmidört saat içinde hâkimin onayına sunulur. Kırksekiz saat içinde hâkim tarafından onaylanmaması halinde Cumhuriyet Başsavcılığının kararı hükümsüz kalır (m.25/3). "*Yukarıdaki fıkra uyarınca yasaklanmış yayın veya gazeteleri bilerek dağıtanlar veya satışa sunanlar bu yayınlar yoluyla işlenen suçlardan eser sahibi gibi sorumludurlar"* (m.25/4).

Yukarıda bahsedilen düzenlemelerde dikkati çeken husus, bir süreli yayının dağıtımın önlenmesi ve toplatılması için son kararın hâkime ait olmasıdır. Bu durum, yazılı basın üzerindeki denetim türünün yargı denetimi olduğunu açıkça göstermekle birlikte, keyfi uygulamaların da önüne geçecek nitelikte bir düzenlemedir.

Her ne kadar Kanun üzerinde, somut bir yargı denetimi sistemi kurulmuş olsa da uygulamada birtakım problemler olduğu açıktır. Sınır Tanımayan Gazeteciler (RSF) Örgütü'nün yaptığı araştırmaya göre, 2020 yılı Dünya Basın Özgürlüğü Endeksine göre Türkiye, 180 ülke arasında 154. sırada yer almaktadır[102]. Türkiye Gazeteciler Cemiyeti'nin (TGC) 10 Ocak 2020 'Çalışan Gazeteciler Günü'nde düzenlediği toplantıda 2019 yılı verilerine göre 11.157 gazetecinin iş bulamadığı, 2003-2018 arasında 12.000 gazetecinin yargılandığı ve tutuklu gazeteci sayısının ise 91 olduğu belirtilmiştir. Sadece 2019'da 59 gazeteciye 200 yıl ceza kesilmiştir[103]. İngiltere merkezli ekonomi dergisi *The Economist*'in hazırladığı basın raporunda, Türkiye tutuklu gazeteci sıralamasında 47 gazeteci ile Çin'den sonra dünyada ikinci sırada yer almıştır[104].

---

[102] *DW*, 21.04.2020. Türkiye basın özgürlüğü listesinde 154. sırada**,** https://www.dw.com/tr/t%C3%BCrkiye-bas%C4%B1n-%C3%B6zg%C3%BCrl%C3%BC%C4%9F%C3%BC-listesinde-154-s%C4%B1rada/a-53195234, Erişim Tarihi: 20.02.2021.

[103] *Sözcü Gazetesi*, 10.01.2020. 11 bin 157 gazeteci işsiz 91 gazeteci cezaevinde, https://www.sozcu.com.tr/2020/gundem/11-bin-157-gazeteci-issiz-91-gazeteci-cezaevinde-5559717/, Erişim Tarihi: 21.02.2021**.**

[104] *Gazeteduvar*, 04.01.2020. The Economist: Tutuklu gazeteci sayısında Türkiye ikinci, https://www.gazeteduvar.com.tr/gundem/2020/01/04/the-economist-tutuklu-gazeteci-sayisinda-turkiye-ikinci, Erişim Tarihi: 21.02.2021**.**

F- SANSÜR KAVRAMI: TANIM VE SAKINCALARI, SANSÜR YASAĞI

Sansür, söz, yazı, resim ve sesle yapılan her türlü yayının, haberleşmenin muhataplarına varmasından önce devlet tarafından kontrol edilmek üzere alınan emniyet tedbiridir. Yayından önce kontrol ve sansür ancak sıkıyönetim durumunda uygulanabilir[105].

Sansür, genellikle iletişim araçları tarafından üretilip dağıtılan bilgiyi bastırma ve çarpıtma süreci olarak anlaşılmakla birlikte, gerçekte bu süreç hem özendirme hem de yasaklama biçiminde olabilir. Sansürcü kişi ya da kuruluşlar, belirli bilgilerin kamuya yayılmasını isteyebilirler. Bu, sansürün 'olumlu' yani özendirici yönüdür. Sansürün olumsuz yönü ise, bazı bilgilerin yasaklanması veya çarpıtılması sürecini içerir[106]. O halde, sansürü yalnızca 'yasaklamak' gibi dar bir anlamda düşünmemek gerekmektedir.

Sansürün, bir yayının 'yayınlanmadan önce' bir otorite tarafından kontrol edilmesi ve neticesinde uygun bulunup bulunmaması anlamına geldiğini söylemek mümkündür. Bu otorite, devlet gibi bir kamu otoritesi olabileceği gibi, bir gazete patronu veyahut genel yayın yönetmeni de olabilir. Hatta kişinin kendisine sansür uyguladığı durumlar da olabilmekte ve bu durum oto-sansür olarak adlandırılmaktadır. Sansür ile denetim kavramlarını birbirine karıştırmamak gerekmektedir. Sansür yayından önce gerçekleşen bir uygulama iken, bir önceki başlıkta üzerinde durulan denetim, yayın gerçekleştikten sonra uygulanmaktadır.

Uygulama açısından bakıldığında, sansürün ifade özgürlüğü ile bağdaşmayacağı açıktır. Zira her süreli yayının, yayınlanmadan önce kontrol edilmesi ve gerektiğinde müdahalede bulunulması, eser sahibinin fikirlerinin yerine, kontrol eden otoritenin fikirlerinin öne çıkmasına yol açan bir uygulama olacaktır. Bir anlamda sansür, eser sahibinin söz söyleme konumunu ortadan kaldırmakta veyahut sınırlamaktadır. Ancak, daha önce de belirtildiği üzere, Avrupa'da basının yaygınlaşmaya başladığı 18. yüzyıldan itibaren yöneticiler, genellikle basını bir tehdit olarak algılamış ve bazı kişilere gazete çıkarma imtiyazı verme, para depozito etme gibi uygulamaların yanı sıra sansür uygulamasına da sıklıkla başvurmuşlardır. Ortaçağ Avrupası'nda olduğu gibi, Türkiye'de de basının ilk yıllarından başlayarak, özellikle Sultan II. Abdülhamid döneminde, 2. Dünya Savaşı sırasında ve darbe dönemlerinde sansür uygulamasına sıklıkla başvurulmuştur.

Türk basınında sansürün ilk ve belki de en radikal örneklerini 2. Abdülhamid döneminde görmek mümkündür. Gazetelerin sansürü Dâhiliye Nezareti'ne bağlı Matbuat-ı Dahiliye Müdüriyetinde yapılırdı. İlk zamanlarda sansür memurları gelirler, gazetelerde çıkacak yayınları okurlar, beğenmedikle-

---

[105] *Türk Hukuk Lûgati*. (1998). 4. Baskı, Ankara: Başbakanlık İdareyi Geliştirme Başkanlığı Yayını, s.292.

[106] Mutlu, E. (1998). *İletişim Sözlüğü*, 3. Baskı, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, s.293.

ri, mahzurlu kelimeleri çıkarırlar, uygun bulduklarını 'görülmüştür' şeklinde imzalarlardı[107].

II. Abdülhamid dönemden kalma belgelerde, grev, suikast, ihtilâl, anarşi, sosyalizm, dinamo, dinamit, inflâk, kargaşalık, hal (hükümdarın tahttan indirilmesi), kıtal (vuruşma), Kanun-i Esasi, hürriyet, vatan, müsavat (eşitlik), Bosna, Hersek, Makedonya, Girit, Kıbrıs, Yıldız, büyük burun (Abdülhamid'in burnu büyük olduğu için), istibdat, beynelmilel (uluslararası), veliaht, cumhuriyet, mebuslar, Âyan âzası, bomba, Mithat Paşa, Namık Kemal Bey, inklâp, tahtakurusu (yanlışlıkla 'tahtın kurusun' diye okunabileceği için); kimya ile ilgili yazılarda 0=AH gibi simgelerin kullanılması yasaktı, çünkü bunlar 'Abdülhamid=0' anlamına gelebilirdi[108]. Ayrıca, bu dönemde, serbestçe politik konularla ilgilenemeyen gazeteler, gitgide magazin konularına da yönelmiştir[109]. Bu durumu, oto-sansürün bir örneği olarak nitelendirmek gerekir.

Türk basın tarihinde sansürün en belirgin örnekleri, askerî darbe dönemlerinde yaşanmıştır. Gazeteci Necmi Tanyolaç, 27 Mayıs döneminde yaşananları şu sözlerle aktarmaktadır[110]: "*Gazeteler sansürlendiği için, sansürlenen yerler zorunlu olarak kazınmış bir biçimde beyaz çıkıyordu. Oradaki haberleri merak edenlere de o sansürlü haberler el altından gidiyordu. O dönemi Milliyet'te yaşadık. Onlara 'beyaz gazeteler' denildi. Gazeteler parçalı, yamalı gibi, orası yok, burası beyaz… O devri gözümle gördüm*".

Günümüzde, uygulama bakımından düşünüldüğünde, sansürün yazılı basın açısından uygulanması mümkün değildir, olmamalıdır. Ayrıca, olağan dönemlerde sürekli başvurulacak bir uygulama olamayacağı da açıktır.

Daha önce de belirtildiği üzere, Türkiye'de basın özgürlüğü Anayasal olarak ilk kez 1876 yılında çıkarılan Kanun-i Esasi ile kabul edilmiştir. 1921 Anayasası'nda iletişim faaliyetine ilişkin bir hüküm bulunmamakla birlikte 1924 Anayasası ile ilk kez ifade ve basın özgürlüğü tanınmış, matbuatın serbest olduğu ve neşredilmeden önce teftiş ve muayene edilmeyeceği öngörülmüştür. 1961 Anayasası'nın 22. maddesinde ise "*basın hürdür, sansür edilemez*" hükmü kabul edilmiştir[111].

1961 Anayasası ile benzer olarak, 1982 Anayasası'nın 28. maddenin birinci fıkrasına göre, "*basın hürdür, sansür edilemez. Basımevi kurmak izin alma ve mali teminat yatırma şartına bağlanamaz".* Anayasa'nın bu hükmü, açıkça sansür yasağı getirmekle birlikte daha önce de belirtilen ve basın özgürlüğünün önünde önemli bir engel teşkil eden 'depozito' şartını da engellemektedir.

---

[107] İrtem, S. K. (1999). A*bdülhamid Devrinde Hafiyelik ve Sansür*, Haz: Osman Selim Kocahanoğlu, İstanbul: Temel Yayınları, s.229.

[108] Topuz, *a.g.e.,* s.56-57.

[109] Yalman, *a.g.e.,* s.62.

[110] Gezgin, S., Polat, V., Arcan, H. E. (2016). *Türkiye Sözlü Basın Tarihi Cilt II*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, s.150-151.

[111] bkz. Aslan, A. (2017). *Kitle İletişim Suçları*, Ankara: Adalet Yayınevi, s.18 vd.

Basın Kanunu da öngördüğü düzenleme ile basının özgür olduğunu hükme bağlamış ve bu özgürlüğün, bilgi edinme, yayma, eleştirme, yorumlama ve eser yaratma hakkını içerdiğini kabul etmiştir (m.3/1). Anayasa'nın "*basın hürdür, sansür edilemez*" hükmü karşısında böyle bir düzenleme gereksiz görülebilir. Ancak, bu Kanun'un söz konusu amaca yönelik bir anlayışla düzenlendiğini vurgulamak için böyle bir hükme yer verilmiştir[112].

G- YAYIN YASAKLARI

Yazılı basın üzerindeki yayın yasakları yalnızca Basın Kanunu ile sınırlı değildir. Basın, toplumu ilgilendiren neredeyse tüm alanlarla iç içe olduğundan, birçok farklı kanunda basın alanının düzenlenmesine ilişkin hükümler bulunmaktadır. Başta Basın Kanunu olmak üzere, basın alanına sınırlama getiren başlıca düzenlemeler, aşağıda sekiz alt başlık etrafında ele alınmıştır.

1- 5187 Sayılı Basın Kanunu Bakımından

Dar anlamda basın suçları, yalnız basılmış eserlerle işlenebilen suçlardır. Bunlar, Basın Kanunu'nun 20. ve 21. maddelerinde yer almaktadır. Basılmış eserlerle işlendiğinde suç olan bu eylemler, başka araçlarla gerçekleştirildiğinde suç oluşturmamaktadır[113].

5187 sayılı Basın Kanunu'nun yargı denetimine tâbi hükümlerinden ilki 20. maddede düzenlenmiştir. Buna göre, "*cinsel saldırı, cinayet ve intihar olayları hakkında, haber vermenin sınırlarını aşan ve okuyucuyu bu tür fiillere özendirebilecek nitelikte olan yazı ve resim yayımlayanlar bin liradan yirmibin liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır. Bu ceza bölgesel süreli yayınlarda ikibin liradan, yaygın süreli yayınlarda onbin liradan az olamaz*".

'Yazılı Basının Tarihçesi' başlığında da değinildiği üzere, özellikle 1980'li yıllardan itibaren yazılı basın tabloidleşmeye uğramış ve içerikler sulandırılarak, sansasyonel biçimde aktarılmaya başlanmıştır. Ne yazık ki, günümüzde halen bu habercilik türü devam etmektedir. Tabloidleşmenin bir sonucu olarak birçok zaman cinsel saldırı ve cinayet haberleri kamu yararı anlayışından uzak bir biçimde, mağdur kişilerin ve bu kişilerin yakınlarının şeref ve haysiyet ile özel yaşam alanlarını ihlâl ederek yalnızca 'ilgi çekici' bir biçimde yayınlanmaktadır.

20. maddenin ihlâline ilişkin Habertürk Gazetesi'nin 07.10.2011 tarihli manşetini örnek göstermek mümkündür. 'Kadına Şiddette Son Nokta' başlıklı haberde, sırtına bıçak saplanmış, kanlar içinde ve yarı çıplak bir kadın cesedinin fotoğrafı sansürsüz olarak yayınlanmıştır (bkz. Görsel 1). Fotoğrafın yayınlanmasının ardından, gazete, ciddi tepkilere maruz kalmış ancak gazete yöneti-

---

[112] Çetin, E. (2008). *Son Değişiklikleriyle Basın Hukuku*, 4. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi, s.37.

[113] bkz. Çetin, *a.g.e.*; İçel, *a.g.e.;* Dönmezer ve Bayraktar, *a.g.e.* vd.

cileri, önemli bir toplumsal sorun olan kadın cinayetlerine dikkat çekmek amacıyla böyle bir yöntem uyguladıklarını dile getirmişlerdir. Oysa haber, kişilik haklarını ihlâl etmesi, insan onuruna aykırı olması, bir vahşeti tüm açıklığıyla yansıtması ile çocukları ve gençleri olumsuz etkileyebileceği bakımlarından sakınca arz etmektedir[114].

Görsel 1: Habertürk Gazetesi'nin 07.10.2011 tarihli sürmanşeti.

20. maddenin işaret ettiği diğer bir problem ise intihar haberlerinin sunumudur. Sıradan insanların intihar haberlerinin yayınlanmasının en önemli sakıncası, bu tür haberlerin taklide yol açabilme ihtimalidir. Haber, içerdiği kamu yararı neticesinde yayınlanacaksa bile, intihar yöntemini ve intihara ilişkin detayları açıklamaktan kaçınılmalıdır. Ayrıca, bu tür haberler ölen kişilerin mahremiyetini ihlâl edebileceği gibi bu kişilerin yakınlarını rencide edebilir ve onlar üzerinde travma etkisi yaratabilir. Oysa yakın zaman önce, 05.11.2019 tarihinde İstanbul Fatih'te bir aile, siyanür ile toplu olarak intihar etmiş ve bu olay, basında, intihar yöntemine ilişkin detaylar verilerek ve özel yaşamın gizliliği ihlâl edilerek ele alınmıştır. Bu olayın ardından, 09.11.2019 ve 15.11.2019 tarihlerinde sırasıyla Antalya ve İstanbul Bakırköy'de yine siyanür yoluyla toplu intiharlar gerçekleşmiştir. Kanımızca, siyanür kullanarak intihar etmenin alışılmışın dışında bir intihar yöntemi olduğu da göz önünde bulundurulduğunda, ilk intihar olayının sonraki iki toplu intiharı gerçekleştiren kişileri basın yoluyla etkilediği açıktır[115].

Basın Kanunu'nda öngörülen yayın yasakları 20. madde ile sınırlı değildir. 21. maddeye göre,

---

[114] Baykal, K. C. (2012). "'Kadın Cinayeti' ile İlgili Bir Haber Fotoğrafının Basın Hukuku ve Basın Etiği Bakımından İncelenmesi", *4. Genç Bilim Adamları Sempozyumu Bildiri Kitabı*, Ankara: G.Ü. SBE Yayını, s.55-72.

[115] bkz. Baykal, K. C. (2020). "İntihar Haberlerinde Etik Sorunlar", *Geçmişten Günümüze İletişim Araştırmaları-2*, Ed: Hasan Çiftçi, Ankara: İKSAD Yayınevi, s.49-90.

"*süreli yayınlarda;*

a) 22.11.2001 tarihli ve 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'na göre evlenmeleri yasaklanmış olan kimseler arasındaki cinsel ilişkiyle ilgili haberlerde bu kişilerin,

b) 1.3.1926 tarihli ve 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 414, 415, 416, 421, 423, 429, 430, 435 ve 436'ncı maddelerinde yazılı cürümlere ilişkin haberlerde mağdurların,

c) Onsekiz yaşından küçük olan suç faili veya mağdurlarının, Kimliklerini açıklayacak ya da tanınmalarına yol açacak şekilde yayın yapanlar bin liradan yirmibin liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır. Bu ceza bölgesel süreli yayınlarda ikibin liradan, yaygın süreli yayınlarda onbin liradan az olamaz".

Yukarıda bahsedilen hükme aykırı davranan süreli yayınlar için hürriyeti bağlayıcı yaptırım yerine para cezaları öngörülmüş olması kanımızca ifade özgürlüğü bakımından yerinde bir uygulamadır. Ancak belirtmek gerekir ki, m.21/1-b'de belirtilen 765 sayılı Türk Ceza Kanunu, 12.10.2004 tarihinde Resmî Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu (TCK) (R.G. Sayı: 25611) ile yürürlükten kaldırılmıştır. Ancak, yeni TCK'da da aile düzenini koruyan hükümler mevcuttur. Dolayısıyla, 765 sayılı TCK'da yazılı olan suçları yeni TCK'da öngörülen aynı nev'i suçlar olarak ele almak gerekmektedir.

2- 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu Bakımından

Türk Ceza Kanunu'nda yer alan suçların bir kısmı hem basın yoluyla hem de basın dışı araçlarla işlenebilir. Öğretide, bu gruba giren suçlara 'basın yoluyla işlenen suçlar' denmektedir[116].

5237 sayılı TCK'ya göre, basın-yayın organının hukuka aykırı bir biçimde engellenmesi halinde (m.124/3), kişilerarası haberleşmenin gizliliğinin basın-yayın yoluyla ihlâl edilmesi halinde (m.132/3), kişiler arasındaki alenî olmayan konuşmaların, taraflardan herhangi birinin rızası olmaksızın basın-yayın yoluyla yayınlanması halinde (m.133/3), kişilerin özel hayatının gizliliğini basın-yayın yoluyla ihlâl edilmesi halinde (m.134/2), dolandırıcılık suçunun basın ve yayın araçlarının sağladığı kolaylıktan yararlanmak suretiyle gerçekleşmesi durumunda (m.158/1-g), halk arasında korku ve panik yaratmak amacıyla tehdit, suç işlemeye tahrik, suçu ve suçluyu övme, halkı kin ve düşmanlığa tahrik veya aşağılama ile kanunlara uymamaya tahrik suçlarının basın-yayın yoluyla işlenmesi halinde (m.213-217), suç işlemek amacıyla örgüt kurma suçunun basın-yayın yoluyla işlenmesi halinde (m.220/8), müstehcen görüntü, yazı veya sözleri basın ve yayın yolu ile yayınlanması veya yayınlanmasına aracılık edilmesi durumunda (m.226/2), müstehcen görüntü, yazı veya sözleri içeren ürünlerin üretiminde çocukları, temsili çocuk görüntülerini veya çocuk gibi görünen kişilerin basın-yayın yoluyla kullanılması durumunda (m.226/5), şid-

[116] Çetin, *a.g.e.,* s.645.

det kullanılarak, hayvanlarla, ölmüş insan bedeni üzerinde veya doğal olmayan yoldan yapılan cinsel davranışlara ilişkin yazı, ses veya görüntüleri içeren ürünlerin basın-yayın yoluyla aktarılması durumunda (m.226/5), basın-yayın yoluyla iftirada bulunulması durumunda (m.267/1) ve askerî komutanlıkların basın-yayın yoluyla gaspı halinde (m.318/2) hürriyeti bağlayıcı yaptırımlar öngörülmektedir.

3- 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu Bakımından

5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'na (CMK) (R.G. Tarih: 17.12.2004 / Sayı: 25673) göre genel ahlâkın veya kamu güvenliğinin açıkça gerekli kıldığı durumlarda duruşmanın kısmen veya tamamen kapalı olarak gerçekleştirilebileceğine mahkeme karar verebilir (m.182/2). "*Kapalı duruşmanın içeriği hiçbir iletişim aracıyla yayımlanamaz*" (m.187/2). Ayrıca, "*açık duruşmanın içeriği, millî güvenliğe veya genel ahlâka veya kişilerin saygınlık, onur ve haklarına dokunacak veya suç işlemeye kışkırtacak nitelikte ise; mahkeme, bunları önlemek amacı ile ve gerektiği ölçüde duruşmanın içeriğinin kısmen veya tamamen yayımlanmasını yasaklar ve kararını açık duruşmada açıklar*" (m.187/3). CMK 285. maddeye göre, onsekiz yaşını doldurmamış küçüklerin sanık olarak yargılandıkları davalarda duruşmaların zorunlu olarak kapalı olacağı belirtilmiştir. Dolayısıyla, CMK 187/2 gereğince, kapalı duruşmaların içeriği yayınlanamaz[117].

Diğer yandan, "*180 inci maddenin beşinci fıkrası ile 196'ncı maddenin dördüncü fıkrası hükmü saklı kalmak üzere, adliye binası içerisinde ve duruşma başladıktan sonra duruşma salonunda her türlü sesli veya görüntülü kayıt veya nakil olanağı sağlayan aletler kullanılamaz. Bu hüküm, adliye binası içerisinde ve dışındaki diğer adlî işlemlerin icrasında da uygulanır*" (m.183/1). Dolayısıyla, bu düzenleme de basın-yayın özgürlüğünü düzenleyici bir nitelik taşımaktadır[118]. Son olarak, CMK'ya göre, "*ispat aracı olarak yararlı görülen ya da eşya veya kazanç müsaderesinin konusunu oluşturan malvarlığı değerleri, muhafaza altına alınır". "Yanında bulunduran kişinin rızasıyla teslim etmediği bu tür eşyaya elkonulabilir*" (m.123/1-2). Dönmezer/Bayraktar'a göre[119], yayınlar da bu kavram içine girmektedir. Ancak bu el koyma işlemi, Anayasa'nın m.28/6. maddesinde belirtilen hususların varlığı halinde hâkim kararı ile gerçekleşecektir.

4- 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun Bakımından

Yazılı basın, seçim dönemlerinde de bazı kısıtlamalara tâbidir. Bu kısıtlamalar, dolaylı olarak basın mesleğinden doğan bazı hakların kullanılması imkânlarını sınırlamaktaysa da bu sınırlama ile güdülen amaç basın özgürlüğü ile

---

117 Dönmezer ve Bayraktar, *a.g.e.,* s.243.
118 Dönmezer ve Bayraktar, *a.g.e.,* s.244.
119 Dönmezer ve Bayraktar, *a.g.e.,* s.244-245.

ilgili olmayıp, seçim düzenini ve güvenliğini sağlamaktır. Bu sınırlamalar, seçim dönemi ile ilgili geçici ve istisnaî sınırlamalardır[120].

298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'a (R.G. Tarih: 02.05.1961 / Sayı: 10796) göre, "*oy verme gününden önceki on günlük sürede, yazılı, sözlü ve görsel basın ve yayın araçları ile kamuoyu araştırmaları, anketler, tahminler, bilgi ve iletişim telefonları yoluyla mini referandum gibi adlarla bir siyasi partinin veya adayın lehinde veya aleyhinde veya vatandaşın oyunu etkileyecek biçimde yayın yapılması ve herhangi bir surette dağıtımı yasaktır. Bu sürenin dışında yapılacak yayınların; tarafsızlık, gerçeklik ve doğruluk ilkelerine uygun olması şarttır. Kamuoyu araştırmaları ve anketlerin yayınlanması sırasında, araştırmanın hangi kuruluş tarafından yapıldığının, denek sayısının, araştırmanın kim tarafından finanse edildiğinin açıklanması zorunludur*" (m.55/B-3).

5- 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu Bakımından

Terörün etkinlik ve tehlikesinin devletin savunma hakkını yarattığı iddiası ile bazı demokratik kurallara ve haklara sınır getirilebileceği görüşünden yola çıkan Anayasa Mahkemesi, bu nedenle bazı hakların sınırlandırılmasını Anayasa ile insan hak ve özgürlüklerine aykırı görmemektedir[121].

3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu (TMK) (R.G. Tarih: 12.04.1991 / Sayı: 20843) da basına ilişkin iki sınırlama getirmektedir. Buna göre, "*isim ve kimlik belirterek veya belirtmeyerek kime yönelik olduğunun anlaşılmasını sağlayacak surette kişilere karşı terör örgütleri tarafından suç işleneceğini veya terörle mücadelede görev almış kamu görevlilerinin hüviyetlerini açıklayanlar veya yayınlayanlar veya bu yolla kişileri hedef gösterenler bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır*" (m.6/1). Ayrıca, "*terör örgütlerinin; cebir, şiddet veya tehdit içeren yöntemlerini meşru gösteren veya öven ya da bu yöntemlere başvurmayı teşvik eden bildiri veya açıklamalarını basanlar veya yayınlayanlar bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır*" (m.6/2).

TMK'nın 7/2. maddesinde ise, terör örgütünün; cebir, şiddet veya tehdit içeren yöntemlerini meşru gösterecek veya övecek ya da bu yöntemlere başvurmayı teşvik edecek şekilde propagandasını yapan kişilerin, bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılacağı hükme bağlanmıştır. Ayrıca, bu suçun basın ve yayın yolu ile işlenmesi hâlinde, verilecek ceza yarı oranında artırılacaktır.

6- 5816 sayılı Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkında Kanun Bakımından

Çalışmanın bu kısmında, üzerinde durulması gereken diğer bir düzenleme ise 5816 sayılı Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkında Kanun'dur (R.G. Tarih: 31.07.1951 / Sayı: 7872). Kanun'a göre, "*Atatürk'ün hatırasına alenen*

---

120 Özek, *a.g.e.,* s.502.

121 Özek, Ç. (1999). *Basın Özgürlüğünden Bilgilenme Hakkına*, İstanbul: Alfa Yayınevi, s.17-18.

hakaret eden veya söven kimse bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır" (m.1/1). Eğer bu eylem basın yoluyla gerçekleşirse, hükmolunacak ceza, yarı oranında artırılacaktır (m.2/1).

Yukarıda belirtilen suçlardan dolayı Cumhuriyet Savcılıklarınca re'sen soruşturma yapılmakta ve Atatürk'ün hatırasına alenen hakaret eden kimse hakkında asliye ceza mahkemesinde iddianame ile kamu davası açılmaktadır[122].

7- 6222 sayılı Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun Bakımından

Sporla ilgili mevzuatta da basına yönelik birtakım sınırlamalar mevcuttur. 6222 sayılı Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun'a (R.G. Tarih: 14.04.2011 / Sayı: 27905) göre*, "sporda şiddeti teşvik edecek şekilde basın ve yayın yoluyla açıklamada bulunan kişilere, fiilleri suç oluşturmadığı takdirde, beşbin Türk Lirasından ellibin Türk Lirasına kadar idari para cezası verilir"* (m.22/1). Şiddete sebep olabilecek açıklamaların, haber verme ve eleştiri hakkının sınırları aşılarak yayınlanması halinde, ilgili basın ve yayın organının işleticisi olan gerçek ve tüzel kişiye, yüzbin TL'den beşyüzbin TL'ye kadar idarî para cezası verilir. Bu tür açıklamaların tekrar yayınlanması halinde ise haber verme hakkının sınırları aşılmış kabul edilir ve tekrar idarî para cezası uygulanır (m.22/4).

H- DENETİM TÜR VE METOTLARINDAN HANGİLERİNİN UYGULANABİLECEĞİ

Önceki kısımlarda değinildiği üzere, bugün, Türkiye'de basın üzerinde 'yargı denetimi' sistemi uygulanmaktadır. Bu bağlamda, süreli yayınların uyması gereken usul ve esaslar mevzuatta öngörülmekte ve bu hususlara aykırı yayın yapması durumunda konu yargıya intikal etmektedir. Bu tür denetim, uygulama gereği 'yayından sonra' yapılmaktadır. Sansür ise, denetimden daha farklı bir anlama gelmekte ve yazılı basında bir eserin 'yayından önce' kontrolünü ifade etmektedir. Anayasa'nın 28. maddesince yasaklanan bu yöntem, ifade özgürlüğüne açıkça aykırılık teşkil etmektedir.

Nitelik olarak farklılık arz etse de gerek 'yargı denetimi' gerek 'sansür' bakımından düşünüldüğünde, her iki kontrol türünün de bir devlet kontrolü olduğunu söylemek mümkündür. Oysa tarih boyunca basın için öngörülen daha farklı denetim tür ve metotları mevcuttur. Bunların bazıları Türkiye'de yargı denetimi ile birlikte uygulanmakla birlikte, bazıları uygulama alanı bulamamaktadır.

Kanımızca, basın üzerinde uygulanabilecek en etkili denetim 'okuyucu denetimi'dir. Bu, aynı zamanda liberal yaklaşımın ve serbest piyasa ekonomisinin de en temel şartıdır. Niteliksiz yayın yapan veya basın ahlâk kodlarını göz

[122] İnal, N. (2001). *Tüm Yönleriyle Basın Davaları ve Medyanın Saldırısında Tazminat*, Ankara: Adalet Yayınevi, s.702-703.

önünde bulundurmayan süreli yayınlar, kendiliğinden okuyucu yani 'tiraj' kaybedecek ve bir süre sonra piyasadan silinecektir. Bu husus, okuyucu denetiminin olumlu tarafını meydana getirmektedir. Zira para cezaları ve hatta haberin sorumlularına verilecek hürriyeti bağlayıcı cezalar bile bu denli etkili olamayacaktır. Üstelik, bu denetim türü oldukça da demokratiktir. Ancak, uygulamada okuyucu denetiminin noksan tarafı da mevcuttur. Örneğin, bazı durumlarda, insanların maraz duygularına hitap eden, etik ve hukuk kurallarını ihlâl eden yayınların okuyucular tarafından oldukça sevildiği ve yüksek tiraj/reyting ile ödüllendirildiği durumlar da mevcuttur. Bu nedenle, okuyucu denetimi, hukukî denetime olan ihtiyacı tamamen ortadan kaldıracak bir alternatif değildir.

'Özgür fakat sorumlu basın-yayın' anlayışını kabul eden ve Liberal Teoriyi yeniden düzenleyen Toplumsal Sorumluluk Teorisine göre, kitle iletişim araçları, toplumun görüşü ve okuyucu davranışının yanı sıra profesyonel etik kodlar tarafından da denetlenmelidir[123]. Bu hususu özdenetim olarak da ifade etmek mümkündür. Özdenetimi, medya profesyonellerinin, medya kuruluşlarının ve bir bütün olarak medya sektörünün gönüllü olarak kendi kendini denetlemesi olarak tanımlamak yerinde olacaktır. O halde, özdenetim ile gönüllü bir tercih olmayan oto-sansürü birbirine karıştırmamak gerekir.

Özdenetimi üç yolla sağlamak mümkündür. Bunlardan ilki, basın faaliyetini gerçekleştiren çalışanların kendi vicdanlarının sesini dinlemeleridir. Bu şekilde, birçok etik ihlâlin önüne geçmek mümkündür. Diğer bir yöntem ise basın kurumunun özdenetimi sağlama bakımından birtakım çabalar göstermesidir. Birtakım yayın ilkeleri oluşturmak ve bunlara uymaya çalışmak ilk bilinen örnektir. Günümüzde, büyük bir medya tekeline sahip olan Demirören Grubu'nun 'Yazılı Basın Yayın İlkeleri' adı altında oluşturduğu etik kodları mevcuttur.

Kurum içi özdenetimin diğer bir yolu da bir ombudsman (okur temsilcisi) istihdam edilmesidir. Ombudsman uygulaması ilk kez 1967 yılında, ABD'de, *Loiville Courrier – Journal*'da uygulanmaya başlamıştır[124]. Türkiye'de ise ombudsmanlığın tarihi oldukça yenidir. 1999 yılında ilk kez Milliyet Gazetesine ombudsman atanmıştır. Günümüzde, yalnızca Hürriyet, Milliyet, Sabah ve Cumhuriyet'te ombudsman bulunmaktadır[125]. Kanımızca, okur temsilciliğinin yararlı tarafı, okuyucular tarafından kolay ulaşılabilir olması ve şikâyetlerin birinci elden aktarılabiliyor olmasıdır. Bu, süreli yayınların yanlışlarını düzeltmesi ve aynı zamanda tirajlarını artırması için de önemli bir fırsattır. Ancak, okur temsilciliği, uygulamada birtakım sorunlar da yaratabilir. Zira okur temsilcilerinin maaşları, çalıştıkları basın kuruluşları tarafından verilmektedir. Bu nedenle, özellikle de ifade özgürlüğünün yeterince gelişmemiş olduğu yerlerde,

---

123 Siebert, Peterson ve Schramm, *a.g.e.,* s.7.

124 Erkelli Kızıl, N. (1998). *İletişim Özgürlüğü ve Medyada Oto-Kontrol*, İstanbul: Beta Yayınevi, s.87.

125 Bildirici, F. (2018). *Günahlarımızla Yıkandık*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, s.12.

okur temsilcilerinin, okurların temsilciliğini yeterince yerine getirememesi ve bu görevin yalnızca kâğıt üzerinde kalması gibi sonuçlar ortaya çıkabilir.

Özdenetimin üçüncü yolu ise basın konseyleri oluşturmaktır. Basın konseyinin ilk uygulaması 1916 yılında İngiltere'de görülmüş, İngiltere'de kurulması ise 1963'te gerçekleşmiştir. Basın konseyi, basın mensupları ve halktan katılanlardan oluşan bir organ olmakla birlikte amacı, basında çıkan haksız ya da yanlış haberler, yorumlar sonucu onurları, çıkarları zarar gören kişilerin şikâyetleri üzerine konuyu incelemektir. Eğer yayın organı haksız bulunmuşsa, konsey, bunu açıklayarak kamuoyuna duyurur[126]. Amacı teşhir yoluyla caydırıcılığı sağlamak olan gönüllü basın Konseylerinin Türkiye'deki ilk örneği 1960 yılında kurulan Basın Şeref Divanı'dır. Divanın 12 maddeli Basın Ahlâk Yasası bulunmaktaydı. Ancak Divan, çok kısa bir süre gönüllü özdenetim kuruluşu olarak kalabilmiştir. 1988 yılında gönüllü olarak kurulan Basın Konseyi, günümüzde halen faaliyet göstermektedir. Konseyin 16 maddeden oluşan Basın Meslek İlkeleri mevcuttur.

Gönüllü basın konseylerinin en olumlu tarafı, basının kendi denetimini sağlaması ve dolayısıyla da saygın bir basın-yayın sektörünün ortaya çıkmasına katkı sunmasıdır. Diğer bir önemli husus ise, iyi işleyen bir özdenetim sisteminde, hükümetlerin basın alanına yönelik keyfi müdahalelerinin gerekçesinin ortadan kalkacak olmasıdır. Şüphesiz, gönüllü basın konseylerinin sakıncalı olabilecek yönleri de mevcuttur. Bu kurumlar, siyasetle çarpık ilişkiler geliştirmeleri durumunda keyfi bir cezalandırma organına dönüşebilecektir. Ayrıca, ifade özgürlüğünün yeterince gelişmediği yerlerde, bu kuruluşlar tarafından uygulanan 'uyarı' ve 'kınama' gibi yaptırımlar, bağlayıcı olmamaları dolayısıyla üye basın organları tarafından dikkate alınmayabilmektedir. Bu durumda, basın konseylerinin etkin biçimde özdenetimi sağlamaları mümkün olmayacaktır.

Yukarıda sayılan denetim türlerinin haricinde Basın İlân Kurumu da çok uzun yıllardan beri basın üzerinde dolaylı bir denetim sağlamaktadır. Bu husus, aşağıdaki başlıkta etraflıca ele alınmıştır.

I- BASIN İLAN KURUMU'NUN DENETİMİ

Batı Avrupa'da basının ilan ve reklam için kullanılması konusunda ilk girişim, 17 yüzyılın ortalarına doğru olmuştur. Bir Fransız hekimi olan Theophraste Renaudot, Çıkardığı *Gazette* adlı dönemsel yayına 1633 yılında paralı ilan sayfası eklemeye başlayarak önemli bir gelir kaynağı sağlamıştır. Zamanla ilan gelirlerinden yararlanma, süreli yayınların bir özelliği haline gelmiştir[127].

Türkiye'de, Cumhuriyet'ten sonra gelişen ilancılık 1931 yılına kadar hiçbir kayda bağlanmamıştı. Resmî ilanların dağıtımı, bu tarihten itibaren, önce

[126] Alemdar, Z. (1990). *Oyunun Kuralı*, Ankara: Bilgi Yayınevi, s.26.
[127] İçel, *a.g.e.,* s.252.

Türk Maarif Cemiyeti olmak üzere, Basın İlan Kurumu oluşturulana kadar farklı merciler tarafından gerçekleştirilmiştir[128].

İlan ve reklam konusunda hükümetlerin keyfiliklerinin önüne geçilmesi amacıyla ve ilan ve reklamların basının fikrî bağımsızlığını zedelememesi için 02.01.1961 tarihinde 195 sayılı Basın İlan Kurumu Teşkiline Dair Kanun (R.G. Sayı: 10702) çıkarılmış ve Basın İlan Kurumu oluşturulmuştur[129]. Kanun, zaman içerisinde değişikliklere uğramıştır. Basın İlân Kurumu, halen süreli yayınlar için oldukça önemli bir konumda bulunmaktadır. 2019 yılında Kurum tarafından süreli yayınlara dağıtılan resmi ilan ve reklam bedelleri 467 milyon lirayı bulmuştur[130].

195 sayılı Kanun'a göre, merkezi İstanbul'da bulunan Basın İlan Kurumu'nun (m.3/1) en temel görevi, resmî ilanların süreli yayınlarda yayınlanmasına aracı olmaktır (m.2/1-1). Basın İlan Kurumu Genel Kurulu, 12'si basın kuruluşları, 12'si kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşlarından ve 12'si Cumhurbaşkanı'nca seçilen 36 üyeden oluşmaktadır (m.5). Kurumun Yönetim Kurulu altı üye ile Genel Müdür olmak üzere yedi kişiden oluşur ve Genel Kurul tarafından seçilir (m.10/1).

Kanun, resmî ilan tanımını geniş bir biçimde açıklamıştır. Buna göre, "*a) Kanun, Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ve yönetmeliklerle yayınlanması mecburi olan (Özel dernekler hariç) veya b) Genel ve katma bütçeli dairelerle il özel idareleri, belediyeler, köyler ve İktisadi Devlet Teşekkülleri ve sermayesinin yarısından fazlası kamu hukuku tüzel kişilerine ait bulunan teşekküllerin verdikleri. Reklam mahiyetini taşımayan ilanlar, resmi ilan sayılır*" (m.29).

Resmî ilânların Kurum tarafından dağıtımı belirli esaslara dayandırılmıştır. Buna göre, resmî ilan verilecek süreli yayınların, isimleri, sayfa sayıları ve ölçüleri, kadrosu, fiili satış durumu ve en az yayın hayatı süresi Basın-İlan Kurumu Genel Kurulunca tespit edilecektir (m.34/1). Ayrıca, resmî ilanların, fikir ve içtihat farkı aranmaksızın, yukarıda belirtilen unsurla bakımından tespit edilen süreli yayınlara Basın- İlan Kurumu Genel Kurulunun tespit edeceği esaslar dahilinde dağıtılacağı da hükme bağlanmıştır (m.32). Ancak Genel Kurulca tespit edilecek esasların ne olduğu veya ne olacağı hususu açık değildir. Ayrıca, süreli yayınların adı, sayfa sayıları, kadrosu, en az yayın hayatı süresi gibi unsurların Kurumun ilan verme faaliyetini hangi gerekçeyle ve ne yönde etkileyeceği de açık değildir. Kanımızca bu hususlar, ilanların süreli yayınlara dağıtımında şeffaflık açısından problem teşkil etmesinin yanı sıra, Kurumun basın üzerinde uyguladığı bir denetim aracı olarak da değerlendirilebilir. Zira

---

[128] bkz. Danışman, A. (1982). *Basın Özgürlüğünün Sağlanması Önlemleri*, Ankara: A.Ü. B.Y.Y.O Yayını, s.150 vd.

[129] Danışman, *a.g.e.,* s.151-152.

[130] *Cumhuriyet*, 20.07.2020. TÜİK: Gazete, dergi sayı ve tirajları yüzde 80 azaldı, https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/tuik-gazete-dergi-sayi-ve-tirajlari-yuzde-80-azaldi-1752706, Erişim Tarihi: 27.02.2021.

özellikle reklam gelirleri görece düşük olan ve ilanlar sayesinde ayakta kalan yerel basın göz önünde bulundurulduğunda, bu kuruluşların, Basın İlan Kurumu ile ters düşmemek adına editöryal bağımsızlıklarını geri plana atmaları mümkündür.

Basın İlan Kurumu'nun basın üzerinde denetim oluşturmasının esas nedeni, basına verilen ilanların bazı durumlarda kesilebilmesidir. Kanun'un 49. maddesine göre, Basın Ahlâk Esasları'na uymayan süreli yayınlar için belirli yaptırımlar öngörülmüştür. Basın Ahlâk Esasları, 18 ilkeden oluşmaktadır[131]. Bu maddeye işlerlik kazandırmak için, 30.11.1994 tarihli ve 22127 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanan, 18.11.1994 tarihli 129 numaralı Genel Kurul Kararı ile 'Basın Ahlâk Esasları' belirlenmiştir[132].

'Basın Ahlâk Esasları'na bakıldığında, ahlâka aykırı yayın yapılamayacağı, yayınların dini istismar edemeyeceği, şiddeti özendiremeyeceği gibi geniş olarak yorumlanabilecek hükümler görmek mümkündür. Kanımızca, bu ilkeler, karar verici bir organ olan Basın İlân Kurumu'na geniş bir takdir yetkisi tanımaktadır.

Basın Ahlâk Esaslarına uyulmaması durumunda, Kurum tarafından, ilgili süreli yayın için iki aya kadar ilân kesme yaptırımı uygulanmaktadır (m.49/1-a). Söz konusu karara karşı bulunulan yerdeki en yüksek dereceli Asliye Hukuk Hakimliğine itiraz edilebilir. Hâkimin en geç 15 gün içerisinde vereceği karar kesindir (m.49/1-b). Kanımızca, Kanun'da öngörülen bu yaptırım, özellikle reklam gelirleri düşük olan süreli yayınlar için oldukça caydırıcı bir nitelik taşımaktadır.

Basın İlân Kurumu, aldığı kararların tarafsızlığı bakımından sıkça tartışma konusu olmaktadır. 2020 Basın Özgürlüğü Raporu'na göre, Kurum, Cumhuriyet'e 110 gün, Birgün'e 112 gün, Evrensel'e 65 gün, Korkusuz'a 29 gün, Sözcü'ye 17 gün ilan kesme cezası vermiştir. İstanbul'da yayınlanan beş gazeteye verilen cezaların toplamı 333 günü bulmaktadır. Bu durumda, Kurum'un 2020 yılı içerisinde İstanbul'daki gazetelere verdiği cezaların yüzde 88'inin bu beş gazeteye verildiğini söylemek mümkündür[133]. Kamuoyunda söz konusu gazetelerin iktidara muhalif çizgide yayın yaptıkları kanaati hâkimdir.

Basın İlân Kurumu'nun ilan kesme yaptırımlarına karşı basın tarafından ve toplumun çeşitli kesimlerince yöneltilen eleştirilere, Kurum'un o zamanki Başkanı, kimseden baskı görmediklerini ve talimat almadıklarını belirterek, şu sözlerle cevap vermiştir: "*Söz konusu Basın Ahlak İlkeleri, 1994'te "Basın*

---

131 *129 sayılı Basın İlan Kurumu Genel Kurul Kararı*, https://bik.gov.tr/kurumsal/basin-ahlak-esaslari/, 18.11.1994, Erişim Tarihi: 22.02.2021.

132 Tanju, E. (2017). *AİHM Kararları Işığında İfade ve Basın Özgürlüğü*, 2. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi, s.72.

133 *Faruk Bildirici-Medya Ombudsmanı*, 07.02.2021. Basın İlan'da yıllık ceza rekoru ve habere rüşvet teklifi!, https://farukbildirici.com/basin-ilan-da-yillik-ceza-rekoru-ve-habere-rusvet-teklifi/, Erişim Tarihi: 23.02.2021.

Sektörü Temsilcileri", "Hükümet temsilcileri" ve "Bağımsızlar" olarak isimlendirilen üç farklı grubu bünyesinde barındıran Basın İlan Kurumu Genel Kurulu tarafından kabul edilmiş. Bütün kesimlerin mutabık olduğu bir Genel Kurul kararından bahsediyoruz. Bu basın ahlak ilkelerini biz koymadık, bizden önce koyulmuş ilkeleri işletiyoruz. Gazetelere yönelik müeyyideleri bu esaslara uygun şekilde veriyoruz"[134].

SONUÇ

Kitabın bu bölümünde, Türkiye'de yazlı basın alanında geçerli olan denetim sistemi, geniş bir mevzuat içerisinde incelenmeye çalışılmıştır. Tarihsel açıdan bakıldığında Türkiye'ye matbaanın, dolayısıyla da basının Avrupa'ya nazaran çok geç geldiği görülür. Bu durumun esas nedeni, Osmanlı ile Avrupa'nın birbirinden oldukça farklı tarihsel süreçler yaşamalarıdır. Avrupa'da 17. yüzyılın başlarında gazetelere ihtiyaç duyulmaya başlanmışken, Osmanlı'da bu talep 1860'lardan itibaren başlar.

Türk basın tarihine bakıldığında, dikkati çeken diğer bir husus da gazetecilik faaliyetinin ve ifade özgürlüğünün başlangıçtan günümüze kadar geçen süreçte sürekli problemli bir alan olarak var olmasıdır. Sultan II. Abdülhamid döneminde yaşanan sıkı sansür dönemi, Cumhuriyet'in ilk yıllarında ve İkinci Dünya Savaşı döneminde gerçekleşen kısıtlamalar ile darbe dönemlerinde yaşananlar, basın özgürlüğüne sürekli zarar vermiştir. Şüphesiz, bu durum yalnızca basınla ilgili değildir. Basının yaşadığı sorunların temelinde, Türkiye'nin insan hakları ve demokrasi bakımından henüz yeterli seviyeye ulaşamamış olması yatmaktadır.

Hukukî düzenlemeler bakımından incelendiğinde, Anayasal düzenlemelerin yanı sıra, 1864 Matbuat Nizamnamesi, 1909 Matbuat Kanunu, 1931'de çıkarılan 1881 sayılı Matbuat Kanunu ve 1950'de çıkarılan 5680 sayılı Basın Kanunu, 2004 yılına kadar basın alanının düzenlenmesine hizmet etmiştir. Bu Kanunlardan ilk ikisi önceden izin alma ve para depo etme gibi anti demokratik uygulamaları benimserken, özellikle 5680 sayılı Basın Kanunu daha demokratik ve özgürlükçü yapıdadır.

Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde, 2004 yılında 5187 sayılı Basın Kanunu çıkarılarak 1950'de çıkarılmış olan 5680 sayılı Basın Kanunu ilga edilmiş ve bugün geçerli olan denetim sistemi kurulmuştur. 1982 Anayasası ve 5187 Sayılı Kanun, tıpkı 1961 Anayasası ve 5680 sayılı Kanun gibi sansürü yasaklamaktadır. Dolayısıyla, süreli yayınların herhangi bir ön denetime tâbi tutulması söz konusu değildir. Bu durum, ifade özgürlüğü bakımından olumludur.

Basın alanının kontrolüne bakıldığında, yargı denetimi sisteminin uygulandığını görmek mümkündür. Süreli yayın içerikleri, 'yayınlandıktan sonra',

---

[134] *Sabah Gazetesi*, 13.01.2021. BİK Başkanı Sobacı'dan Kılıçdaroğlu'na cevap: Vesayetçi zihniyetin hezeyanları, https://www.sabah.com.tr/gundem/2021/01/13/bik-baskani-sobacidan-kilicdarogluna-cevap-vesayetci-zihniyetin-hezeyanlari, Erişim Tarihi: 23.02.2021.

gereken durumlarda, yargı organları tarafından dava konusu edilebilmektedir. Yazılı basında basım öncesi veya basım anında devlet görevlilerince yapılacak denetim ve kontrol sansüre vücut verir ve böyle bir uygulama hukuk devletiyle bağdaşmaz. Bunun haricinde, RTÜK veyahut BTK gibi yazılı basın alanını kontrol eden merkezî bir teşkilat bulunmamaktadır. Ancak, alternatif denetim sistemleri olarak özdenetim ve okuyucu denetiminin geliştirilmesi, daha saygın bir basın sektörünü ortaya çıkaracağı gibi, bu alanda yargının yükünü de hafifletecektir.

Basın Kanunu'nun 'Tanımlar' kısmına bakıldığında, haftada bir veyahut daha uzun aralıklarla yayınlanan ve ülkenin en az yüzde yetmişinde yayınlanan dergi vb. yayınların yerel süreli yayın olarak değerlendirildiği görülmektedir. Kanımızca bu durum, yüksek tiraja sahip ve dolayısıyla da yüksek kazanç elde eden basın kuruluşları için öngörülen para cezalarının, görece düşük gelire sahip yerel kuruluşlarla aynı olması sonucunu doğurmakta ve bu bakımdan bir eşitsizlik yaratmaktadır. Diğer yandan, basın, yaşamın her alanıyla ilgili bir faaliyet olduğundan, yalnızca Basın Kanunu'nun değil birçok farklı Kanunun öngördüğü kısıtlayıcı hükümlere tâbidir. Kanımızca, bu, basının tabiatının getirdiği olağan bir durumdur. Anayasa ve 5187 sayılı Kanun, bazı durumlarda süreli yayınların dağıtımının engellenmesi ve toplatılmasını öngörmektedir.

Basının denetimi bakımından değerlendirildiğinde, Basın İlan Kurumu'nun, basın üzerinde dolaylı bir denetimi mevcuttur. Kurumun esas görevi, resmî ilânların süreli yayınlara adil bir biçimde dağıtımını gerçekleştirmek olmakla birlikte, Kurum tarafından oluşturulan 'Basın Ahlâk Esasları'na uyulmaması durumunda, ilgili basın kuruluşlarına belirli bir süre için 'ilân kesme' yaptırımı uygulanabilmektedir. Basın İlân Kurumu'nun bazı uygulamaları, bazı basın kuruluşları tarafından 'cezalandırma' olarak değerlendirilmekte ve Kurum, sıklıkla eleştirilere maruz kalmaktadır.

Basın Kanunu ile ilgili üzerinde durulması gereken önemli bir husus, sadece somut bir cisim üzerine 'basılmış' eserlerin 'süreli yayın' yani basın olarak kabul edilmesidir. Dolayısıyla, yazılı basın ile aynı amaca hizmet eden internet gazeteleri Basın Kanunu'nun koruması dışında kalmakta ve farklı bir mevzuata tâbi olmaktadır. Kanımızca, bu durum, eşitlik ilkesine aykırıdır.

Basın Kanunu, basılmış eserleri mümkün olduğunca Kanun kapsamına dahil etmek amacıyla oldukça kapsayıcı bir biçimde yazılmıştır. Örneğin, basılmış eserin şartları ile yayınlanma şartları oldukça geniş tutulmuştur. Ayrıca, süreli yayınlar için konulan yayınlanma aralığı da çok geniştir. Örneğin, iki yıl arayla yayınlanan bir dergi, süreli yayın olarak kabul edilecek ve Kanun hükümlerine tâbi olacaktır. Kanun, basılmış eserlerden dolayı ortaya çıkacak hukukî ve cezaî sorunları da kapsamaktadır. Basın Kanunu'nun kurduğu sisteme göre, yayınlardan doğacak problemlerde mutlaka en az bir 'sorumlu' öngörülmüştür. Normal şartlarda cezaî sorumluluk eser sahibine aittir. Ancak, eser sahibinin belli olmadığı veya bu kişiye ulaşılamaması gibi durumlarda sorum-

luluk sorumlu müdür ile bu kişinin bağlı olduğu bir üst amire geçmektedir. Hukukî sorumluluk ise müşterek olarak eser sahibi ile yayın sahibine aittir. Bu basamaklı sistem, yayın sahibi bakımından 'istihdam edenin sorumluluğu' olarak kabul edilmektedir.

Kanun, süreli yayınlar için basımcıya 'teslim (tevdi) yükümlülüğü' getirmiştir. Buna göre, basımcı, bastığı eserin iki nüshasını bulunduğu yerin Cumhuriyet Başsavcılığına teslim etmekle yükümlüdür. Bu uygulama, kütüphanelerin gelişmesi bakımından olumlu nitelik arz etse de süreli yayınların potansiyel olarak suç unsuru içeriyormuş gibi algılanmasına yol açabilecek nitelikte olduğu yönünde görüşler de mevcuttur. Ancak bu yükümlülük, cezaî ve hukukî sorumlulukta, sorumluların belirlenmesi ve düzeltme ve cevap hakkının kullanılmasından sorumlu 'sorumlu müdürün' tespiti bakımlarından gereklidir. Bunun gibi basılmış eserlerde künye bilgilerini bulundurma yani zorunlu bilgileri bulundurma yükümlülüğü (impressum yükümlülüğü) de aynı gerekçelerle önemlidir.

Kanunda ilgili en fazla dikkat çeken hususlardan biri de cevap ve düzeltme hakkına oldukça önem verilmiş olmasıdır. Anayasal bir temel hak olan cevap ve düzeltme hakkının kullanılmasına ilişkin süreler mümkün olduğunca geniş tutulmuş, mağdur kişinin saldırıda bulunan kişiyle eşit şartlarda bu haktan yararlanması kabul edilmiş ve cevap yazısını yayınlamayanlar hakkında oldukça ağır yaptırımlar öngörülmüştür.

KAYNAKÇA

Akyürek, G. (2011). *Özel Hayatın Gizliliğini İhlâl Suçu*, Ankara: Seçkin Yayınevi.

Alemdar, K., Uzun, R. (2019). *Herkes İçin Gazetecilik*, Ankara: Siyasal Kitabevi.

Alemdar, Z. (1990). *Oyunun Kuralı*, Ankara: Bilgi Yayınevi.

Alver, F. (2010): *Gazetecilik Bilimi ve Kuramları*, İstanbul: Kalkedon Yayınevi.

Aslan, A. (2017). *Kitle İletişim Suçları*, Ankara: Adalet Yayınevi.

Barnett, S. (1998). "Dumbing Down or Reaching Out: Is it Tabloidisation Wot Done it?", Ed. J. Seaton, *Politics and the Media: Harlots and Prerogatives at the Turn of the Millenium*, Oxford: Blackwell Publishers.

Baudry, P., Sorbets, C., Vitalis, A. (2007). "Le conflit entre liberté d'informer et secret de la vie privée (extraits)", *Medias et vie privée*, Dossier rélaisé par Cristophe Bigot, n.940, s.11-13.

Baykal, K. C. (2012). "'Kadın Cinayeti' ile İlgili Bir Haber Fotoğrafının Basın Hukuku ve Basın Etiği Bakımından İncelenmesi", *4. Genç Bilim Adamları Sempozyumu Bildiri Kitabı*, Ankara: G.Ü. SBE Yayını, s. 55-72.

Baykal, K. C. (2020). "İntihar Haberlerinde Etik Sorunlar", *Geçmişten Günümüze İletişim Araştırmaları-2*, Ed: Hasan Çiftçi, Ankara: İKSAD Yayınevi, s. 49-90.

Bildirici, F. (2018). *Günahlarımızla Yıkandık*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Black, J. (2017). *İngiltere Tarihi*, Çev: Aytaç Yıldız, Ankara: Doğubatı Yayınları.

Briggs A., Peter B. (2011). *Medyanın Toplumsal Tarihi*, Çev: Ümit Hüsrev Yolsal/Erkan Uzun, İstanbul: Kırmızı Yayınları.

Çaplı, B. (2002). *Medya ve Etik*, Ankara: İmge Kitabevi.

Çetin, E. (2008). *Son Değişiklikleriyle Basın Hukuku*, 4. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi.

Çiftci, A. (2018). *Vatandaşlık Bilgisi Demokrasi ve İnsan Hakları*, 6. Baskı, Ankara: Gazi Kitabevi.

Çiftci, A., Kırgıl, S. (2018). *Türk Basın Yayın Mevzuatı (İçtihatlı)*, 3. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi.

Danışman, A. (1982). *Basın Özgürlüğünün Sağlanması Önlemleri*, Ankara: A.Ü. B.Y.Y.O Yayını.

Dönmezer, S., Bayraktar, K., (2013). *Basın Hukuku*, 5 Baskı, İstanbul: Beta Yayınevi.

Erkelli Kızıl, N. (1998). *İletişim Özgürlüğü ve Medyada Oto-Kontrol*, İstanbul: Beta Yayınevi.

Erman, S., Özek, Ç. (1991). *Açıklamalı Basın Kanunu ve İlgili Mevzuat*, 3. Baskı, İstanbul: Gülen Ofset.

Evik, V. S. (2007). *Basın Kanununa İlişkin Düşünceler (Basın Hukuku Atölye Çalışmaları, I)*, İstanbul.

Gezgin, S., Polat, V., Arcan, H. E. (2016). *Türkiye Sözlü Basın Tarihi Cilt I*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Gezgin, S., Polat, V., Arcan, H. E. (2016). *Türkiye Sözlü Basın Tarihi Cilt II*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Göngen, M. A. (2021). *AB Kriterleri Işığında Türkiye'de İfade ve Basın Özgürlüğü*, Konya: Literatürk Academia.

Gözübüyük, Ş. (2008). *Yönetim Hukuku*, 27. Baskı, Ankara: Turhan Kitabevi.

İçel, K. (2018). *Kitle İletişim Hukuku*, 13. Baskı, İstanbul: Beta Yayınevi.

İnal, N. (2001). *Tüm Yönleriyle Basın Davaları ve Medyanın Saldırısında Tazminat*, Ankara: Adalet Yayınevi.

İrtem, S. K. (1999). *Abdülhamid Devrinde Hafiyelik ve Sansür*, Haz: Osman Selim Kocahanoğlu, İstanbul: Temel Yayınları.

Kapani, M. (1993). *Kamu Hürriyetleri*, 7. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları.

Kaya, A. R. (2009). *İktidar Yumağı*, Ankara: İmge Kitabevi.

Keane, J. (2010). *Medya ve Demokrasi*, 4. Baskı, Çev: Haluk Şahin, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Kılıç, H. (2018). *İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Doğrultusunda Açıklamalı-İçtihatlı Basın Hukuku*, Ankara: Seçkin Yayınları.

Kılıçoğlu, A. (2016). *Şeref Haysiyet ve Özel Yaşama Basın Yoluyla Saldırılardan Hukuksal Sorumluluk*, 5. Baskı, Ankara: Turhan Kitabevi.

Kışlalı, A. T. (2003). *Siyasal Sistemler*, 6. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi.

Koloğlu, O. (2006). *Osmanlı'dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi*, İstanbul: Pozitif Yayınevi.

Lewis, B. (2000). *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, 8. Baskı, Çev: Metin Kıratlı, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayını.

Milton, J. (2018). *Areopagitica*, Çev: Derman Kızılay, İstanbul: Pinhan Yayınevi.

Mutlu, E. (1998). *İletişim Sözlüğü*, 3. Baskı, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Öymen, O. (2014). *Bir Propaganda Silahı Olarak Basın*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Özek, Ç. (1978). *Türk Basın Hukuku*, İstanbul: İ.Ü. Hukuk Fakültesi Yayını.

Özek, Ç. (1999). *Basın Özgürlüğünden Bilgilenme Hakkına*, İstanbul: Alfa Yayınevi.

Özer, Ö. (2010). *Liberal Basın*, 2. Baskı, İstanbul: Literatürk.

Perin, C. (1974). *Tarih Boyunca Düşünce ve Basın Özgürlüğü*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Poe, M. T. (2015). *İletişim Tarihi*, Çev: Umut Yener Kaya, İzmir: Islık Yayınevi.

Sabev, O. (2016). *İbrahim Müteferrika ya da İlk Osmanlı Matbaa Serüveni*, 4. Baskı, İstanbul: Yeditepe Yayınevi.

Siebert, F. S., Peterson, T., Schramm W. (1984). *Four Theories of the Press*, Urbana and Chicago: University of Illinois Press.

Tanju, E. (2017). *AİHM Kararları Işığında İfade ve Basın Özgürlüğü*, 2. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi.

Taş, O. (2012). *Gazetecilik Etiğinin Mesleki Sınırları*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Temiztürk, H. (2019). *Kolonyal Dönemden Trump Çağına Amerika'da Gazetecilik*, İstanbul: Kopernik Kitap.

Thompson, J. B. (2019). *Medya ve Modernite*, 2. Baskı, Çev: Serdar Öztürk, İstanbul: Kırmızı Yayınları.

Tokgöz, O. (2008). *Temel Gazetecilik*, 7. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi.

Topuz, H. (2003). *2. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Topuz, H., Yaşar, R. (2020). *Yakın Dönem Türk Basın Tarihi*, İstanbul: Notabene Yayınları.

Türk Hukuk Lûgati (1998). 4. Baskı, Ankara: Başbakanlık İdareyi Geliştirme Başkanlığı Yayını.

Wasserman, H. (2010). *Tabloid journalism in South Africa: True Story!*, Indiana: Indiana University Press.

Yalman, A. E. (2018). *Modern Türkiye'nin Gelişim Sürecinde Basın 1831-1913*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Yazıcı, R. (1986). *Anayasalarımızda Basın Hukuku*, Ankara: Gazeteciler Cemiyeti Yayını.

İnternet Kaynakları

129 sayılı Basın İlan Kurumu Genel Kurul Kararı, https://bik.gov.tr/kurumsal/basin-ahlak-esaslari/, 18.11.1994, Erişim Tarihi: 22.02.2021.

Cumhuriyet, 20.07.2020. TÜİK: Gazete, dergi sayı ve tirajları yüzde 80 azaldı, https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/tuik-gazete-dergi-sayi-ve-tirajlari-yuzde-80-azaldi-1752706, Erişim Tarihi: 27.02.2021.

DW, 21.04.2020. Türkiye basın özgürlüğü listesinde 154. sırada**,** https://www.dw.com/tr/t%C3%BCrkiye-bas%C4%B1n-%C3%B6zg%C3%BCrl%C3%BC%C4%9F%C3%BC-listesinde-154-s%C4%B1rada/a-53195234, Erişim Tarihi: 20.02.2021.

Faruk Bildirici-Medya Ombudsmanı, 07.02.2021. Basın İlan'da yıllık ceza rekoru ve habere rüşvet teklifi!, https://farukbildirici.com/basin-ilan-da-yillik-ceza-rekoru-ve-habere-rusvet-teklifi/, Erişim Tarihi: 23.02.2021.

Gazeteduvar, 04.01.2020. The Economist: Tutuklu gazeteci sayısında Türkiye ikinci, https://www.gazeteduvar.com.tr/gundem/2020/01/04/the-economist-tutuklu-gazeteci-sayisinda-turkiye-ikinci, Erişim Tarihi: 21.02.2021**.**

Habertürk, 20.07.2020. TÜİK açıkladı: Tirajlar eridi, https://www.haberturk.com/tuik-acikladi-tirajlar-eridi-2749919, Erişim Tarihi: 22.02.2021**.**

Sabah Gazetesi, 13.01.2021. BİK Başkanı Sobacı'dan Kılıçdaroğlu'na cevap: Vesayetçi zihniyetin hezeyanları, https://www.sabah.com.tr/gundem/2021/01/13/bik-baskani-sobacidan-kilicdarogluna-cevap-vesayetci-zihniyetin-hezeyanlari, Erişim Tarihi: 23.02.2021.

Sözcü Gazetesi, 10.01.2020. 11 bin 157 gazeteci işsiz 91 gazeteci cezaevinde, https://www.sozcu.com.tr/2020/gundem/11-bin-157-gazeteci-issiz-91-gazeteci-cezaevinde-5559717/, Erişim Tarihi: 21.02.2021**.**

Mahkeme Kararları

15/12/2020 T. ve 2018/25073 sayılı Anayasa Mahkemesi Kararı.